

Kong Svend 2.s Biografi.

Midten af 11. aarh., tiden fra 1042 til 1086, er sikkert nok det tidsrum af Danmarks historie, hvis mørke det er vanskeligst for den historiske forsker at gennemtrænge. Her svigter arkæologien og dens fund ham ganske; samtidige beretninger, skrevet i Danmark, findes ikke; den danske hagiografi begynder først med Odensetraditionen om Knud 2.s drab 1086, dansk historieskrivning først 1140 med Roskildekroniken; det første danske dokument er Knud 2.s overenskomst med Lundekirken af 1085 21. maj. Det er da besynderligt nok, at ud af dette dybe mørke træder os i møde i klar og skarp belysning selve aarhundredets centrale skikkelse, kong Svend 2., Ulfs og Estrids søn. I sin fine og indtrængende undersøgelse har F. C. C. Hansen ført ham og hans moder Estrid, til overflod desuden Roskildebisperne Vilhelm og Asser levende frem for os ved en studie over deres døde ben¹. Vi faar heraf at vide, hvorledes disse mennesker saa ud. F. C. C. Hansen mener at kunne aftegne deres profiler for os, ja endog at kunne vejlede os til en vurdering af deres aandskraft, hvis den sætning tør have nogen gyldighed, at des større hjernerumfang, des større intelligens. Nutidseuropæerens gennemsnitlige hjernerumfang er 1500 cm³ for mænd, 1300 cm³ for kvinder; disse grundtal maa man ved sammenligning sidestille. Givet er, at for de tre laa hjernerumfanget over gennemsnittet; bisp Vilhelms tal er 1580 cm³, men for Estrid er det ikke mindre end 1460 cm³ og for kong Svend endog 1665 cm³. Derimod maa bisp

¹ F. C. C. Hansen: De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke, Kbhvn. 1914.

Asser nøjes med 1320 cm³, hvilket dog blot viser, at man ogsaa dengang kunde naa op til de højeste stillinger, ialtfald i kirken, med et meget beskedent hjernerumfang.

Benundersøgelsen giver os i det hele levende og faste forestillinger om disse fremragende personligheder.

Estrid er død i en alder af 70 aar eller noget derover. Hos hende var, som hos saa mange betydelige kvinder, aandelig overlegenhed ikke forenet med legemlig skønhed. Der var en skævhed i hendes hele konstruktion, som viste sig ved, at venstre side af ansigtet var stærkere og bredere udviklet end højre; hun havde stærkt fremstaaende fortænder og hjørnetænder, særlig i overmund. Hun har dertil været lidende af en typisk scoliotisk skævhed; hele hvirvelsøjlen har været skæv, og dette har medført en højtstaaende højre skulder og venstre hofte med en tilsvarende krumning af brystkasse, skulderskelet og bækken. Hovedet har hun holdt noget bagtil med løftet hage.

Disse uregelmæssigheder har hendes søn tildels arvet. Han har været en kraftig mand, af garderhøjde, 2 m., men ogsaa han har holdt hovedet lidt til højre og bagtil, fordi venstre kæbeparti var bredere end højre, i overmund har ogsaa hos ham en kraftig venstre hjørnetand været fremstaaende. Til gengæld har venstre hofte og laarben været spinklere end højre og venstre bens muskulatur derfor svagere end højre bens. Kong Svend har været platfodet og noget kalveknæet, han har bevæget sig i en uskøn, rokkende gang. Tre ribben i venstre rygside er engang blevet brudt, vistnok paa engang og da vel i kamp; gigt i venstre albued har vanskeliggjort ham brugen af venstre arm. Han er død i alderen mellem 50 og 60.

Ligesom vi saaledes er i stand til at iagttage kong Svends legemlige personlighed saa nøje, som det ellers kun er tilfældet med personligheder fra langt senere tidsaldre, saaledes lærer vi hans aandelige personlighed nøje at kende, naar vi opmærksomt studerer Adam af Bremens historieværk. Adam har personligt været sammen med og talt med kong Svend; atter og atter anfører han kongen som sin kilde til

hvad han meddeler og ofte lader han ham i sin tekst direkte selv tale. Vi maa gaa langt ned i tiden for at træffe en dansk konge, hvis personlige udtalelser i et saadant omfang er nedskrevet af et ørevidne, ganske som de faldt. Mellem os i 20. aarh. og kong Svend i 11. aarh. er der kun et eneste medlem: Adam af Bremen; igennem Adams skildring staar kong Svend os nærmere end mangfoldige historiske personer fra langt senere tider. Bernh. Schmeidler har 1917 paany udgivet Adams historieværk¹ og naturligvis givet alle indtil da mulige oplysninger om det og om ham selv. Deraf ved vi, at Adam var en franker fra egnen om Würzburg, at han havde lært i Bamberg, en af tidens bedste skoler, at han derfra var blevet kaldt til Bremen, hvortil han er kommet i erkebisp Adalberts 24. aar, altsaa i tiden mellem beg. af maj 1066 og slutn. af april 1067². Da han nu selv siger, at det var kort efter hans ankomst til Bremen, at han tog sig paa at rejse til den danske konge, da man vel tør antage, at det ikke var ved vintertid, men en sommer, han rejste til Danmark, og da han 1069 11. juni i Bremen skriver og underskriver et brev som magister scholarum, er det rimeligst at henlægge hans rejse til Danmark til sommeren 1068.

Den, der opmærksomt gennemlæser Adams skildring af Danmark i hans historieværks 4. bog, vil snart se, at der er adskillige træk deri, der maa bero paa selvsyn; det er klart nok, at Adam i sin 4. bog, *Descriptio Insularum Aquilonarium*, har indsat ogsaa de erfaringer, han selv som rejsende havde gjort. Han fortæller: fra Ejderen har man mod nord tre dages rejse, hvis man vil til Fyen; saalænge man rejser op gennem Jylland, rejser man mod nord, men naar man gennem Fyen vil til Sjælland, rejser man stik øst. Alt dette er rigtigt nok, fordi Adam af egen erfaring ved det; naar han videre meddeler, at fra Slesvig til Aalborg har man

¹ *Magistri Adam Breimensis Gesta Hammaburgensis Ecclesie Pontificum* ed. Bern. Schmeidler 1917. I det følgende citeres denne udgave som Adam, bogen anført i romertal, kapitlet med arabisk taltegn, desuden efter Schmeidler sidetallet i hans udgave.

² Schmeidler *Einleitung* LII—LVII.

fem eller syv dages rejse, er det allerede af den vaklende tidsangivelse klart, at den distance har han ikke personligt gennemrejst. Hans rigtige skildring af Lillebælt som et bugtet sund, der naar helt op til Aarhus, viser derimod, at Lillebælt har han selv set. Ved overfarten fra Fyen til Sjælland har Adam haft daarligt vejr, thi han siger, at havet dær altid er oprørt; under overfarten har nogle drevne sømænd fortalt ham ¹, at Sprogø, som han ikke kunde undgaa at se, var en sørøverrede; det være nu sandt eller usandt, Adam har ialtfald nedfældet fortællingen derom i et scholion til sin tekst ². Næste gang vi sporer Adam personlig er, da han nævner, at Roskilde er de danske kongers sæde, og at Nordsjælland er næsten ubebygget. Adam kender sikkert af selvsyn Nordsjællands kyst og Øresundet. Han taler om Skaanes forbjerg, hvor byen Lund ligger; det kan være Kullen, men er vel snarere den fra Nordsjællands østkyst synlige højde ved Landskrona. Bestemtere taler han om overfarten fra Sjælland til Skaane: den er kortest til Helsingborg, hvor Sjælland kan ses fra Skaane; vistnok har Adam da selv paa Helsingøret afventet en færgebaad til Helsingborg ³. Af disse hans meddelelser om sin rejse maa vi slutte, at han har op-

¹ At Adam har hentet sine efterretninger ogsaa fra sømænd, viser hans bemærkning II, 52, om, at man, sicut nautæ referunt, som skippere siger, kan sejle fra Danmark til England i tre dage. Schmeidler 113.

² Scholion 108: inter Seland et Funem insula est parvula quam Sprogam dicunt, ea est spelunca latronum, magnus timor omnium transeuntium. Schmeidler 233.

³ Adam II, 40: est autem brevis trajectus Baltici maris apud Helsingburg in quo loco Seland a Scania videri possit, Schmeidler 100. Jfr. Lauritz Weibull: De gamla nordbornas väderstrecksbegrepp Scandia I, 295—298; men hvis det er min lærde vens mening, at man af hans udvikling bør drage den slutning, at Adam ikke er naaet længere end til Fyen, kan jeg dog, som det af teksten fremgaar, ikke være enig med ham heri. Jeg anfører her til støtte ikke blot Adams omtale af Sprogø, men Adam IV, 4, Schmeidler 232: at vero per Funem transeunti ad Seland oriens in faciem occurrit og Adam IV, 21, Schmeidler 250: transeuntibus insulas Danorum alter mundus aperitur in Sueoniam, der synes mig at vise, at denne gennemrejser gennem Fyen til Sjælland og gennem de danske øer lige til Skaane er Adam selv. Men jeg erkender, at argumenterne her er svage.

søgt og truffet kong Svend i Skaane ¹. Her er han som den bremiske erkebisp sendebud blevet vel modtaget af kongen, der gerne og ofte har underholdt sig med ham om alle mulige kirkelige og historiske emner, vel oftest paa tomandshaand, men, som det fremgaar af Adams tekst, ogsaa naar andre var tilstede, naar samtalen efter et taffel førtes frit og utvungent mellem kongen, hans hoffolk og det bremiske sendebud ².

Saa beriget med sjelden historisk kundskab følte Adam sig, da han i efteraaret 1068 rejste tilbage til Bremen, at vi maa formode, at han da fattede beslutningen om at skrive sit store historieværk. Naturligvis maatte dettes grundsynspunkt blive det augustinske, der dengang beherskede kirken og som i Adam havde en sjeldent renlivet repræsentant. Det var den stadig staaende kamp mellem guds rige og djævelens rige; derudfra betragtede Adam den historiske virkelighed, han kunde iagttage, og vilde skildre denne ud derfra. Her mødte han da den vanskelighed, at den virkelig store oplevelse i hans liv var mødet med og i al beskedenhed samarbejdet med erkebisp Adalbert af Bremen. Denne mands mægtige, uafhængige og oprindelige personlighed greb den beskedne, men forstaaende Adam; han kom til at elske og beundre erkebisen i den grad, at hans hele værk samler sig i dets tredje bogs skildring af Adalbert. Denne tredje bog er helt helliget ham; men den har ikke til hensigt at lovprise ham; tværtimod, det er en i al ydmyghed uafhængig mand, der heri udtaler sin dom over den store erkebisp ud fra et principfast augustinsk synspunkt. Hans skildring kunde trods al beundring ikke blive gunstig; det er sikkert rigtigt, naar Beinlich ud af Adams skildring af Adalbert har læst, at han i augustinske vendinger

¹ Adam IV, 1, 4, 5: Seland insula... ab ortu respicit promunctorium Sconia, ubi est civitas Lundona, 7, scholion 108; Schmeidler 226—227, 232—234.

² nobis stipulantibus Adam I, 48, Schmeidler 48, er næppe et bevis for, at kongen har henvendt sig til flere end Adam selv, da det kan være forfatterpluralis, men: retulit etiam circumstantibus, Adam I, 75, Schmeidler 135, viser, at kong Svend fortalte om sit første vikingeventyr til en kreds af omstaaende.

trods sin beundring for ham viser den store erkebiskop hen blandt de fortabte¹.

Denne Adams tredje bog indeholder nu adskillige af kong Svends ytringer og ogsaa fra anden side modtagne meddelelser om Danmark, og inden vi tør udnytte dem, maa vi derfor danne os et begreb om, efter hvilken plan denne Adams tredje bog er skrevet. Schmeidler har allerede paa-peget, at planen for den ikke, som for Adams to første bøger, er det rent kronologisk fremadskridende, men en saglig, eller snarere en kunstnerisk komposition². Schmeidler gør opmærksom paa, at Adams tredje bog oprindelig er skrevet i 70 kapitler med et dertil knyttet 71. kap., der dog blot er en afsluttende henvendelse til læseren. Endvidere paa, at 35. og 36. kap. indeholder to sidestillede karakterskildringer af Adalberts bitre modstander, Kølnererkebispenn Anno og Adalbert selv. Fremdeles, at denne karakterskildring af Adalbert i 36. kap. er bogens anden, eftersom en første gives i bogens to første kapitler, men at der er en alvorlig modsætning mellem disse to karakterskildringer af Adalbert, idet den første væsentlig fremhæver alle de træk af hans karakter, der belyser hans storhed og fremragende evner, medens den anden er mørkere, antydende alle de sider af hans væsen, der maatte føre til hans forvildelse, hvis videre udvikling derefter skildres i bogens anden halvdel. Med rette gør han dernæst opmærksom paa det psykologiske finsyn hos Adam, der lader ham fremhæve som aarsag til Adalberts forvildelse ikke hans politiske fald i de første dage af 1066, men derimod hans politiske ophøjelse 1063 27. juni til rigsforstander sammen med Anno. I hans verdslige ophøjelse, ikke i hans politiske fald laa spiren til hans forvildelse.

Denne betragtning af Adams tredje bog lader sig imidlertid føre videre end af Schmeidler antaget. Medvirkende til

¹ Johannes Beinlich: Die Persönlichkeit Erzbischofs Adalbert. Inaug. Diss. Breslau 1918.

² Schmeidler: Hamburg-Bremen und Nordost-Europa vom 9. bis 11. Jahrhundert 1918, 118—122. Die Komposition des dritten Buches. I det følgende citeret Schmeidler Hamburg.

kompositionen af Adams tredje bog har ogsaa været, at det først var efter maj 1066, at Adam kom til Bremen og lærte Adalbert at kende. Herpaa beror nemlig en anden, omend ikke saa iøjnefaldende, tvedeling af tredje bog: en sontring mellem de begivenheder af Adalberts liv, som Adam personlig har iagttaget og deltaget i, og dem, hvorom han kun har hørt berette.

Dette forhold har ogsaa øvet sin indflydelse paa tredje bogs komposition og er mærkbart ved, at kap. 37—46 kun omhandler begivenheder i Adalberts liv mellem 1063 og 1066; først med kap. 47 begynder skildringen af den udvikling, Adam selv har iagttaget. Dette har sin betydning ogsaa for kompositionen af bogens første halvdel. Denne har nemlig ikke, som man efter dens grundplan skulde vente, kun begivenheder indtil 1063 for øje, men den indbefatter en skildring af begivenheder saa langt ned som til 1066, forsaavidt nemlig disse begivenheder kan tjene til at illustrere Adalberts bestræbelser i den rigtige retning, hans bestræbelser til guds riges fremme, eller forhold, der staar i forbindelse dermed. Kun de sider af Adalberts virksomhed i aarene 1063—1066, der tyder paa det begyndende forfald, er efter kompositionens grundplan henlagt til kap. 37—46. Man maa derfor forstaa, at den skildring, der gives i første halvdel af Adams tredje bog omfatter alle de begivenheder i tiden 1043—1066, der kan henføres til Adalberts arbejde for guds riges fremme. Og alter herindenfor følger Adam en ganske fast plan. Efter den foreløbige karakteristik af Adalbert kap. 1—2 følger skildringen af hans virksomhed i hele dette tidsrum 1043—1066 for, hvad Adam kalder *res domesticæ* kap. 3—10, det er først bygningen af kirker og klostre kap. 3—4, dernæst hans kamp for at sikre kirkens libertas og immunitas ved mod de sachsiske hertuger og mod greverne at støtte sig til og søge paa enhver maade den nøjeste forbindelse med kejsermagten kap. 5—8, endelig hans oprettelse af provstier, der tager hensyn til hele Adalberts erkebispetid kap. 9—10. Dernæst følger i kap. 11—23 hans arbejde for missionen, endelig som tredje hovedafsnit skildringen af hans egentlige bispegerning til stiftets fremme kap. 24—34.

Os interesserer naturligt først og fremmest afsnittet om missionsgerningen, fordi det indeholder Adams efterretninger ogsaa om Danmark i tiden 1043—1066.

Ogsaa her følges indtil de mindste detaljer en fast plan, og atter vel at mærke ikke en kronologisk, men en saglig plan. Først anføres i kap. 11 en cirkularskrivelse, som Adalbert udsendte til alle de lande, der var ham underlagt, straks ved sin tiltrædelse, dernæst gives i kap. 12 meddelelser først om Danmarks forhold til Norge, Sverige og England ved Adalberts tiltrædelse og en skildring af Svends skilsmissesag og senere ægteskabelige forhold, der tydeligt nok tager sigte paa tiden lige ned til 1066, i kap. 13 skildres det politiske forhold mellem Harald Haarderaade og Svend ogsaa lige til 1066, i kap. 14 forholdene i England i Edward Confessors regeringstid, altsaa ogsaa til 1066, i kap. 15—16 forholdene i Sverige ogsaa til ned i 1060-erne, i kap. 17 følger en skildring af forholdene i Norge i Haralds tid, endende med den skarpe konflikt mellem ham og Adalbert i 1065, i kap. 18 faar vi dernæst skildringen af forsoningen mellem Adalbert og Svend ved mødet i Slesvig. Derefter forlades de nordiske forhold, og i kap. 19—23 skildres begivenhederne i de vendiske lande i samme tidsrum.

Allerede af denne flygtige gennemgang vil det ses, at medens Adam i de to første bøger af sit værk følger en rent kronologisk plan, jævnt fremadskridende fra kapitel til kapitel, er dette saa langt fra tilfældet i tredje bog, at han her tværtimod grupperer de kendsgerninger, han har at berette, kapitelvis i en saglig orden saaledes, at hvert kapitel i første halvdel deraf som regel omfatter det hele tidsrum 1043—1066; alene kap. 18 gør en undtagelse, idet han indleder kapitlet med ordene: *his apud Nortmanniam gestis*, og dermed altsaa selv siger, at hvad der nu fortælles i tid ligger efter, hvad han har fortalt i det foregaaende kapitel, der gaar op til 1065¹.

Med denne nyvundne forstaaelse af Adams tredje bog

¹ Adam III, 17; Schmeidler 160, anm. 3. Dehio: *Geschichte des Erzbistums Hamburg-Bremen* (1877) I, 242, anm. 4. I det følgende citeret Dehio.

borttages grundlaget for de konjekture, hvorved den hidtidige forskning har søgt nøjere kronologisk at tidfæste de enkelte begivenheder, hvorom Adam i denne del af sit værk beretter. Disse tidsfæstelser er foretaget ved ganske vilkaarlige sammenstillinger af Adams meddelelser med enkelte andre efterretninger i forskellige samtidige kilder ud fra det synspunkt, at Adam ogsaa i sin tredje bog giver en kronologisk fremadskridende beretning; naar dette synspunkts urigtighed først er paavist, falder ogsaa de kronologiske konjekture, der er bygget op derpaa, til jorden, selvom endnu Schmeidler i sine marginale tidsangivelser fastholder dem¹.

Fra disse almindelige betragtninger over Adams værk maa jeg nu vende mig til et forsøg paa ud herfra at give en fremstilling af kong Svends biografi, naturligvis under hensyntagen til, hvilke bidrag andre kilder dertil muligvis kan yde. Først kommer da efterretningerne om det ægteskab, hvis frugt ogsaa kong Svend var. Adam² beretter: »Knud overtog Æthelreds kongemagt og hans hustru ved navn Emma, som var søster til normannerens greve Rikard. Til ham gav de danskes konge sin søster Margrete³ for forbundets skyld, hvem Knud derefter, da hun blev forsmaaet af greven, gav til den engelske hertug Wolf, og denne Wolfs søster gav han i ægteskab til en anden hertug Godwin, idet han klogt regnede med, at anglerne og normannerne ved disse ægteskaber vilde blive mere trofaste mod danskerne, hvori han heller ikke tog fejl. Men grev Rikard rejste for at undgaa Knuds vrede til Jerusalem og døde dær, efter-

¹ Jeg kan ikke i det følgende indgaa paa en polemik i enkeltheder mod alle den hidtidige historieforsknings mangfoldige og forskellige kombinationer, dels fordi en minutios polemik vilde bringe min afhandling til at svulme op til en hel bog, dels fordi jeg auser en saadan polemik for aldeles forældet og utaalelig for læseren. Jeg maa gaa ud fra, at fagfæller tiltror mig et nøje kendskab til tidligere fremsatte formeninger, selvom jeg kun nu og da polemiserer mod dem; af genuemførelsen af min egen undersøgelse maa den kyndige fagfælle kunne udlæse mine grunde til, at jeg forkaster dem.

² Adam II, 54 cf. scholion 64; Schmeidler 114, 154.

³ Dette er sikkert nok et dobbeltnavn for Estrid. Dansk hist. Tskr. 6 R. IV, 730. Script. rer Dan. I, 67, III, 266.

ladende sig i Normandiet sønnen Robert, hvis søn er den Vilhelm, som frankerne kalder Bastarden». Inden jeg vurderer dette kildested, maa jeg imidlertid anføre et sted hos den franske historiker Raoul Glaber, Radulfus Glaber, som tidligere forskere har tillagt betydning til fortolkning deraf: »da drog ogsaa normannernes hertug Robert . . . til Jerusalem. Paa tilbagevejen døde han i Nicæa og blev begravet dær. Han blev haardt bedømt af sit folk, fordi han ikke efterlod nogen ægtesøn til at overtage landets styrelse, omendskønt det er bekendt, at han havde ægtet en søster til anglernes konge Knud, hvem han hadefuldt havde skilt sig fra; med en frille havde han dog avlet sønnen Vilhelm»¹. De normanniske hertuger, der her nævnes, af Adam som grever, er Rikard 2., der var hertug 996—1026 og hans søn Robert 2., der endnu var en ganske ung mand, da han ved sin broder Rikard 3.s død 6. aug. 1027 blev hertug, og som saa selv døde i Nicæa i juli 1035.

Disse to kildesteder blev for hundrede aar siden for første og eneste gang sammenstillet og vurderet mod hinanden af Lappenberg². Det tjener Dahlmanns kritiske sans til ære, at han umiddelbart efter, i 1840³, tillod sig at mene, at Lappenbergs resultat var uholdbart, fordi en fejltagelse hos Adam om ægteskabernes rækkefølge var usandsynlig. Alle andre historikere, der senere har omtalt Estrids ægteskaber, har uden betænkning fulgt Lappenberg, Freeman⁴ saavel som A. D. Jørgensen⁵, Steenstrup⁶ og Ræder⁷, dog maa det fremhæves, at Steenstrup, da han i sin høje alderdom vendte tilbage til studiet af Normandiets historie⁸, er

¹ Rad. Glaber ed. Prou: Collection de Textes IV, 6, 108.

² Lappenberg: Geschichte Englands I (1834), 479 særlig anm. 2 og II (1837), 42.

³ Dahlmann: Geschichte von Dänemark I, 106, nr. 1.

⁴ Freeman: Norman Conquest I, 521—522.

⁵ A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 443, anm.: 507—508.

⁶ Steenstrup: Dansk biogr. Lexicon IV, 603.

⁷ Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner 28.

⁸ Steenstrup: Normandiets Historie 911—1066, Det kgl. danske Viden-

kommet i tvivl om rigtigheden af Lappenbergs resultat. Lappenberg heftede sin opmærksomhed paa Adams sidebemærkning om, at hertug Rikard 2. for at undgaa Knuds vrede drog til Jerusalem, og at Raoul Glaber beretter, at hertug Robert 2. drog til Jerusalem og havde skilt sig fra Knuds søster. Da nu Raoul Glaber, der levede c. 985 til c. 1045 staaar begivenheden nærmere i tid end Adam, mente Lappenberg efter bedste metode at maatte slutte, at Estrid var blevet forstødt ikke af Rikard, men af Robert. Men Lappenberg har herved faaet fat i den forkerte ende af traaden. Cluniacensermunken Raoul Glaber fra Auxerre i Bourgogne er ikke blot en selv for 11. aarh. usædvanlig overtroisk og fantastisk og derfor helt igennem højst upaalidelig beretter¹, han staaar ogsaa rent stedligt Normandiets historie saa fjernt, at selv en henvisning til hans bekendtskab med abbed Vilhelm af Fécamp² ikke kan give os en større tiltro til hans viden paa dette punkt. Alle andre kilder til hertug Roberts pilgrimsfærd indeholder intetsomhelst om, at den blev foretaget for at undgaa hævnen fra kong Knud, der selv døde samme aar som hertug Robert³. Herimod staaar Adams beretning, som ganske vist er tredive aar senere, men som utvivlsomt er taget fra kong Svends egen mund. Skulde kong Svend ikke rigtigt kunne berette om rækkefølgen af sin egen moders ægteskaber? Tilsidst i det følgende kapitel, der handler om Knuds arbejde for kristendommen i Danmark, siger Adam udtrykkeligt: »dette fortalte danskernes konge os om sin onkel»; det gælder sikkert ogsaa indholdet af det

skabernes Selskabs Skrifter, Fil.-hist. klasse, 7 R. V., 226—227, hvor han dog konkluderer: »men vist er det, at Adam og Saxo, de eneste kilder, vi har at holde os til, lader rækkefølgen af Estrids ægtefæller være den omvendte, først Robert og efterat hun er forskudt af ham Ulf». Det er tilstrækkeligt at bemærke, at forf. citerer aldeles galt, thi baade Adam og efter ham Sakse nævner kun Rikard og aldeles ikke Robert som Estrids første ægtefælle. Robert er kun historikernes konjektur.

¹ Om vurderingen af Raoul Glaber se Bouquet: Rec. des historiens de France X, 13—14.

² Steenstrup: Normandiets Historie 227, 172.

³ Steenstrup: Normandiets Historie 183—186.

foregaaende kapitel¹. Da Adam skrev, var endnu mindet om en normannisk hertugs pilgrimsfærd til Jerusalem levende; om det er Adam, der har sat den i forbindelse med forstødelsen af Estrid, eller om det er kong Svend selv, der til sin moders ære har gjort det, faar staa hen.

Imod disse kilder kan det naturligvis aldeles ikke komme i betragtning, at den to hundrede aar yngre Knytlingasaga lader Ulf være gift med Estrid allerede, da kong Knud drog afsted fra Danmark i 1015 for at erobre England². Vi maa deraf, at Adams meddelelse er hentet fra selve kong Svend, udlede den kendsgerning, at samtidig med at Knud ægtede Emma, formodentlig i 1017, blev der aftalt et ægteskab mellem Estrid og Emmas broder hertug Rikard 2., der netop da var blevet enkemand efter sin første hustru Judith³. At hertugen nu ikke fandt behag i den intelligente men skæve Estrid og sendte hende tilbage igen til kong Knud, var beklageligt, men kunde efter de givne politiske omstændigheder ikke foranledige noget større vredesudbrud fra Knuds side. Alt hvad der siges derom, Jorsalsfærden i særdeleshed, er senere kombination, ogsaa hos Adam. Naar Adam saa, stadig efter kong Svend, fortæller, at derefter bortgiftede kong Knud Estrid til den engelske hertug Wolf, hvis søster blev gift med en anden hertug Godwin, ligger heri, hvis da Adams forklaring om Knuds kloge ægteskabspolitik skal have nogen mening, at han opfatter Wolf som en angelsachser. Bemærkelsesværdigt og betegnende er det ogsaa, at Svend aldeles intet har haft at fortælle Adam om sin fader. Om Ulfs herkomst faar vi først noget at vide hos Florence af Worcester (d. 1117 eller 1118), der betegner ham: *comitis Ulfi, filii Spraclingi*,

¹ Adam II, 55, Schmeidler 116.

² Knytlingasaga ed. Carl af Petersens og Emil Olson (1919—1925), 36: þar var fyrstr maðr Ulfr jarl Sprakaleggsson, maðr hans, hann átti þá Astríði Sveinsdóttur, systur Knúts konungs.

³ Steenstrup: Normandiets Historie 177. Hvor uholdbar hele tanken om et ægteskab mellem Estrid og Robert 2. er, ses bedst af Steenstrups forsøg paa at bringe overensstemmelse mellem kilderne tilveje ved 227 at opstille den formodning, at det var et aftalt barneægteskab, der laa forud for 1015. Men hvor bliver saa forstødelsen af?

fili Ursi, medens William Ramsey, der skrev kort efter midten af 12. aarh., har: *Ursus genuit Spratlingum, Spratlingus Ulsium, Ulsius Beorn*¹. Aksel Olrik har bemærket, at dette Ulsius maa være en latinisering af det angelsachsiske Wulfsige, ikke af et dansk Ulf². Hans faders navn Spracling er simpelthen et angelsachsisk mandsnavn; saaledes hedder ogsaa en af Edward Confessors møntmestre³. Wulfsige gengives endnu af Adam som Wolf og blev paa dansk til Ulf, men Ulf har ogsaa til Danmark medført sit fadernavn, og dette er blevet erindret i Danmark. Knytlingasaga vakler, idet den først kalder ham Ulfr jarl Sprakaleggsson, men senere siger, at Svend var son Ulfs jarls Porgilssonar Sprakaleggs, og saaledes gør Sprakalæg til et tilnavn til hans fader Torgils⁴. Sven Aggesen gør Sprakalæg til et tilnavn til Ulf selv⁵; at Sakse mener, at Ulf var af svensk afstamning, kan naturligvis ikke komme i betragtning⁶.

Det er da ikke mærkeligt, at det endnu ikke er lykkedes at give en ud fra nordiske sprog forstaaelig etymologisk forklaring af Sprakalæg som tilnavn, skønt adskillige er forsøgt, sidst men tvivlende af Finnur Jónsson som »knaghen»⁷. Da navnet ganske simpelt er et angelsachsisk personnavn, er det derfor uforklarligt ud fra nordisk. Wulfsige Spraclingsøn har som Godwine været en lavættet angelsachser, der har tjent sig op i Knuds hær.

Florentius og William Ramsey er enige om, at Ulfs bedstefader hed Bjørn, og dette navn har maaske været foranledningen til, at den nordiske tradition, som vi møder

¹ Florentii Wigornensis Chron. ed. Thorpe I, 202. Script. rer. Dan. III, 288.

² Aksel Olrik: Archiv for Nordisk Filologi XIX, 220.

³ Keary: Catalogue of English Coins II, 332, 408, 451, 453, 460, 473.

⁴ Knytlingasaga ed. Carl af Petersens og Emil Olson (1919—1925), 36, 55.

⁵ Sven Aggesen: cuius pater extitit Ulf, Sprakeleg cognomine, Gertz: Script. Min. I, 124, 125.

⁶ Saxo ed. Müller 512: Ulvonem quendam, e Svetia accersitum. Deraf kommer Langebeks fantastiske konjektur om, at Ulfs bedstefar var den svenske Styrbjørn.

⁷ Aarb. for nordisk Oldkyndighed og Historie 1907, 222.

hos Sakse, til Ulfs forfædre knyttede det almindeligt udbredte vandresagn om en slægts nedstamning fra en virkelig bjørn i samleje med en bortført ung kvinde; hensigten dermed er naturligvis at give en mand, der er kommet op uden kendte forfædre, en quasi-fornem mystisk oprindelse¹. Den stærkeste grund til at antage, at navnet Bjørn er forekommet blandt Ulfs forfædre, er den, at hans sikkert ældste søn med Estrid fik navnet Bjørn. Adam siger, at Ulf med Knuds søster fik sønnerne hertug Bjørn og kong Svend², saa at Bjørn nævnes før Svend; ogsaa Arnórr kalder i Magnusdrapa Svend for Bjørns broder³. Videre siger Adam, at Godwins sønner sammensvor sig mod kong Svends brødre, som var hertuger i England, den ene, Bjørn, dræbte de, den anden, Asbjørn, udjog de og med ham alle deres folk fra fædrelandet⁴. Der kan næppe være nogen tvivl om, at Bjørn og Asbjørn har været Ulf og Estrids ældre sønner, som endnu har kunnet benytte deres faders forbindelser i England og deres fætters kong Hardeknuds indflydelse til tidligt at opnaa stillinger som hertuger dær.

Om sin faders og moders ægteskab nøjes kong Svend med at fortælle Adam, at det var bragt i stand af kong Knud selv. Det er forstaaeligt, at han ganske fortav, at kong Knud havde ladet hans fader myrde ved morgenmessen i Roskilde 1027. For ham gjaldt det om at lade Adam forstaa, at han, kong Svend, var i enhver henseende den nærmeste helt legitime arvtager til Danmark.

Den senere danske tradition giver et ganske andet billede af forholdet mellem kong Knud og hans svoger Ulf, fordi

¹ Saxo ed. Müller 512—513. Om dette bjørnesagn særlig Cosquin: *Contes populaires de Lorraine* I, 1—27 (Jean de l'Ours); Feilberg: *Ordbog over Jyske Almuesmaal* IV, 42; Aksel Olrik, *Archiv for Nord. Fil.* XIX, 209—223; Bolte: *Anmerk. zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm* II, 300 ff; Hans Ellekilde: *Vore danske Folkeæventyr* (1928) 119—120.

² Adam II, 54, scholion 64, Schmeidler 115, 154.

³ Finnur Jónsson: *Skjaldedigtning B I*, 314: skeiðr tok Bjarnar broður ballr Sköfnunga allar.

⁴ Adam III, 14, Schmeidler 155; bekræftet af *Anglosaxon Chronicle* ed. Thorpe II, 138—140.

den har bevaret erindringen om, at kongen lod sin svoger dræbe. Roskildekrøniken fortæller: Knud gav Rikard sin søster Estrid til ægte. Forskudt af ham ægtede hun hertug Ulf uden broderens samtykke. Da Knud hørte dette, blev han i den grad fjendtlig mod Ulf og sin søster, at han endogsaa jog dem ud af riget. Ved manges bønner og hjælp blev han vel tilsyneladende forsonet, men ikke længe efter lod han Ulf dræbe i Roskilde kirke, da han gik til morgenmessen¹.

Det er givet, at Roskildekrønikens forfatter har kendt Adams værk, og det kan derfor være tvivlsomt nok, om han, der skrev mere end hundrede aar senere, foruden selve kendsgerningen, Ulfs drab, har haft for sig ogsaa en dansk tradition om, at aarsagen dertil var Knuds forbitrelse over søsterens ægteskab, eller om ikke dette var hans egen konjektur.

Om Sakse, der skrev igen et halvhundrede aar senere, kan det sikkert siges, at han ialtfald ikke kan have haft nogen oprindelig dansk mundtlig tradition til sin raadighed, men at han i sin store fantasifuldhed kun yderligere har udarbejdet subjettet, som han kendte fra Adam og Roskildekrøniken. Hos ham hedder det, at kun ved sving opnaaede Ulf ægteskab med Estrid, som Knud havde sendt hjem til Danmark, efterat hertug Rikard havde forstødt hende. Sakse overvælder Ulf med de haardeste beskyldninger for forræderi mod kong Knud, ligetil at han beskylder ham for delagtighed i det krigstog, den norske kong Olav og den svenske kong Anund foretog mod Danmark, hvilket førte til slaget i Helgeaa; deraf kom da Knuds drab af Ulf². Sikker er kun, at Estrid efter 1017 rejste hjem til Danmark, og at hun skabte sig et gods i Skaane; de 50 bol, hun senere skænkede Roskildekirken³, laa i Gønge herred, de indtil da og senere mest uopdyrkede egne paa Skaanes og Blekinges grænser. Snarest maa vel Adams og kong Svends meddelelse om, at kong Knud straks, da hans søster var blevet forskudt af

¹ *Chronicon Roskildense* ed. Gertz: *Script. Min.* I, 20—21.

² Saxo ed. Müller 516—525.

³ *Chron. Rosk.* ed. Gertz: *Script. Min.* I, 23; *Script. rer. Dan.* III, 266—267.

normannerhertugen, har sørget for at faa hende gift med hertug Wulfsize Spraclingsøn og derefter har sendt dem til Danmark, staa til troende.

De kendsgerninger, jeg udleder af det foregaaende, er: at Estrid 1017 blev givet bort til hertug Rikard 2., at hun blev forskudt af ham, at hun snart efter ægtede den engelske hertug, at hun rejste hjem til Danmark og erhvervede sig jordegods i Skaane, at hendes ældste søn med Ulf var Bjørn, der tidligt, maaske 1039—40, tyve aar gammel, vendte tilbage til sit fædreland England og dær blev hertug, at hendes to andre sønner var Asbjørn og Svend — rimeligvis var Svend den yngste, siden det endnu lykkedes Asbjørn men ikke Svend at opnaa en hertugstilling i England. De tre sønner maa, eftersom Ulf dræbtes antagelig 1027, være født indenfor aarene 1018 til 1028 som yderste grænser. Svend kan tidligst være født i 1020; hermed stemmer ogsaa godt, at han, da han døde 1074 28. apr., sikkert ikke var 60 aar gammel, men tidligt i halvtredserne.

Herved stilles vi imidlertid overfor det vigtigste spørgsmaal, som Adams efterretninger om kong Svend i det hele rejser. Paa to steder meddeler Adam, at kong Svend har fortalt ham, at han i tolv aar gjorde krigstjeneste i Sverige under den svenske kong Anund Jakob, hvad sikkert maa sige, at han i tolv aar var den svenske konges hirdmand, oprindelig antaget dertil af kong Anund Jakob. »Under ham», siger Adam, »var den yngre Svend, Ulfs søn, hirdmand i Sverige i tolv aar, og han sagde mig, at under Jakobs regering blev kristendommen vidt udbredt i Sverige». I sin fjerde bog, beskrivelsen af Nordens geografi, siger Adam yderligere: »herom fortalte den meget kyndige danske konge mig, at Norge kan man næppe gennemrejse paa en maaned, medens det tager mindst to maaneder at gennemrejse Sverige. Og det kan jeg selv bevidne, sagde han, som for kort tid siden under kong Jakob har gjort krigstjeneste i de egne»¹. Dette »for kort tid siden» er en oversættelse af Adams nuper. Den hidtidige historieforskning vil imidlertid, at kong Svends 12-aarige krigstjeneste i Sverige skal have fundet sted i aarene

¹ Adam II, 73, IV, 21, Schmeidler 134, 250.

1028—1039. Denne antagelse følger Schmeidler, og han sætter derfor ogsaa ved Adams nuper i en anmærkning et stort udraabstegn¹, fordi han mener, at det dog er besynderligt, at Adam bruger udtrykket nuper om et tidspunkt, der ligger mere end fyrretyve aar tilbage i tiden. Schmeidler vilde have gjort bedre i at betragte de tilfælde, hvor Adam ellers bruger nuper; han vilde deraf have set, at det er om tiden omved 1060², som naturligt er i en samtale, der føres i 1068. Hvis min foregaaende udvikling om tiden for Estrids ægteskab og hendes sønners fødsel er rigtig, er det jo ogsaa ganske udelukket, at Svends hirdmandstjeneste i Sverige kan ligge i aarene 1028—1039; han vilde da ved sin tiltrædelse deraf være højst 8 aar gammel. Det er klart, at de tolv aars hirdmandstjeneste i Sverige falder paa et langt senere tidspunkt af Svends liv, endende engang omved 1060.

Her maa vi kort betragte de kendsgerninger, Adam iøvrigt giver os om Svend, i kronologisk rækkefølge. Det er som vikingehøvding, den unge Svend holder sit indtog paa historiens skueplads. Han har selv morsomt og som det synes ikke uden selvironi fortalt Adam og andre omkringstaaende om denne sin første ungdomsoplevelse. Han var paa vej til England, naturligvis den sædvanlige vej langs Jyllands vestkyst og gennem vadehavet, da han landede for at gøre strandhug i Hadeln. Nu skulde det træffe sig saa uheldigt, at der netop her laa nogle af erkebispens ryttere, som straks tog Svend til fange og saa førte ham til Bremen til erkebisp Alebrand. Bremen var sikkert den første større by og Alebrand den første erkebisp, Svend havde set for sine øjne; endnu saa mange aar efter vidner hans skildring deraf om, hvor dybt et indtryk synet af erkebispens rigdom og fornemhed har gjort paa ham³. Deraf ligesom af hele det

¹ Schmeidler 250, anm. 2.

² Se Schmeidlers sageregister 343 og de tidspunkter, hvortil Adams nuper dær henviser, det er tiden omkring 1060, saaledes Adam IV, 2, 8, Schmeidler 230, 235: mortuo nuper Wal, nuper vero mortuo Avocone. Nuper Adam I, 63, Schmeidler 60 skal sikkert henføres til coronatus og gælder ogsaa Adams forfattertid.

³ Adam II, 75; Schmeidler 135.

uoverlagte angreb mener jeg at turde slutte, at Svend da kom paa sin første færd hjemmefra, afsendt veludrustet af moderen for at forsøge paa, om han ikke ligesom brødrene kunde skabe sig en vej i England. At dette ikke lykkedes ham, skønt det lykkedes dem, maa forklares ved, at Svend først naaede til England i sommeren 1042 efter Hardeknuds død 8. juni og Edwards valg til konge umiddelbart efter. Under de for alle danske da vanskelige forhold har den maaske kun 20-aarige uheldige unge viking aldeles ikke kunnet komme i betragtning.

Adam har ganske vist af Svends beretning faaet det indtryk, at han kom til England, endnu medens Hardeknud levede, maaske i 1040, at den norske kong Magnus allerede da havde angrebet Danmark, at Hardeknud straks gjorde Svend til storadmiral for den danske flaade, og at det først var, da admiralen besejret af Magnus kom tilbage til England, at han fandt Hardeknud død¹. Da man ikke sejlede eller sloges om vinteren, maatte Magnus sejr over Svend da være i 1041. Herimod er der nu straks et par argumenter. Den danske tradition i Roskildekroniken er saa bestemt paa, at Magnus ikke angreb før efter Hardeknuds død, at den deraf endog-saa har dannet den sikkert urigtige efterretning om en aftale mellem de to konger eller deres ledere om, at den længst levende skulde arve den andens rige². Og den efterretning om askmænds vikingeanfald, som Adam har fra bremisk kilde, og som vistnok med rette antages at være Svends angreb, sætter han samtidig med Hardeknuds død, altsaa til 1042³.

Det vigtigste argument imod, at Svend allerede skal være kommet til England inden Hardeknuds død, er dog, at Svends fortælling om, at Hardeknud gjorde ham til admiral over flaaden mod Magnus, sikkert er den første af de højst fantastiske historier om sig selv, hvormed kongen har søgt at bibringe Bremerklerken en forestilling om, hvilken politisk

¹ Adam II, 77, Schmeidler 135.

² Chron. Rosk. ed. Gertz: Script. Min. I, 22.

³ Adam II, 77, Schmeidler 136.

betydende personlighed han lige fra sin første fremtræden havde været. Den efterfølges snart efter af fortællingen om, at kong Edward af frygt for det krav, Svend kunde rejse paa den engelske krone, indgik paa det forlig med ham, at Svend skulde være den nærmeste arving til England, hvis Edward døde, og det selvom denne efterlod sig sønner. »Formildet» er Adam naiv nok til at sige, »ved denne aftale vendte Svend hjem til Danmark»¹. Svend var sikkert nok af omstændighederne nødt til hurtigst muligt at rejse hjem til sin mor igen. Sin fremstilling af forholdet til kong Edward har Svend imidlertid senere endog skærpet. Han har overfor Adam fremstillet sig som den, der ved Magnus død 1047 besad to kongeriger og da var i færd med at udruste en flaade for at erobre ogsaa England. Men »eftersom den hellige kong Edward med sand gudsfrygt styrede sit kongerige, valgte han ogsaa da freden og tilbød sejrherren» — d. e. den i kampen med Magnus atter og atter besejrede Svend — »en aarlig skat, idet han, som før sagt, erkendte ham som arving til riget efter sig»². Disse fortællinger har jo aldeles ingen rod i virkeligheden, saalidt som Svends fortælling til Adam om, at Harald Haarderaade ved sin tilbagekomst fra Byzans fandt Svend som regerende konge i Danmark, og at han derfor aflagde troskabsed til »sejrherren», og af ham modtog sit fædrene kongerige til len som hertugdømme, men saa ganske vist ogsaa snart, da han mærkede, at nordmændene sluttede sig til ham i troskab, rejste dem til oprør mod den danske konge³. Der er noget rørende ved, at kong Svend, den altid overvundne, har søgt gentagne gange at fremstille sig for Adam som sejrherre i saadanne enkelte øjeblikke; han har dog, som det iøvrigt fremgaar af Adams beretning, ikke fortiet sandheden, som var, at han altid var blevet besejret. Umiddelbart efter fortællingen om Haralds lensed og oprør, der førte til plyndring af Aarhus og Slesvig, følger hos Adam:

¹ Adam II, 78: tali pacto mitigatus Svein in Daniam remeavit. Schmeidler 136.

² Adam II, 12, Schmeidler 152.

³ Adam III, 13, Schmeidler 154.

»Suein rex terga vertit», kong Svend vendte ryg — som de brækkede ribben i kong Svends ryg endnu er et korporligt vidnesbyrd om — »og imellem Harald og Svend var der kamp alle deres livs dage»¹. Men i 1068, da alt dette var forbigangent og Harald død, har Svend, ikke fortiende sandheden om sit krigerliv, dog søgt at pynte en hel del paa begivenheder, der nu laa tyve aar tilbage i tiden, for at Bremerklerken kunde give sin store herre Adalbert et indtryk af, at den danske konge var og altid havde været en meget stor herre.

Svend vendte altsaa 1042 tilbage til Danmark, og al samtidig beretning, Adams og Anglosaxon Chronicles, saavel som den senere nordiske tradition ved at fortælle, at de følgende 7—8 aar for ham blev en stadig kamp med de overmægtige norske konger, som han førte, fordi han ikke almindeligt, men rundtomkring i Danmark fandt folk, der vilde slutte sig til ham mod de fremmede. Men hvad betød dette i virkeligheden? Svend har sikkert maattet føre sin kamp saa at sige paa egen eller rettere sin moders bekostning; hans uheld beror næppe paa hans uduelighed, snarere paa, at hans udrustning altid var ringere end de rige og mægtige modstanderes.

Det var vel i 1045, at Harald Haarderaade kom hjem fra Byzans og med sine rigdomme bragte sin brodersøn Magnus en kærkommen støtte. Anglosaxon Chronicle noterer, maaske for aaret 1046 eller 1047, at Svend da bad om, at 50 skibe maatte blive sendt fra England til hans hjælp. »Men hele folket syntes, at var utilraadeligt, og det blev derfor forhindret, fordi Magnus havde en stærk sømagt. Og han slog da fuldstændigt Svend og vandt landet med stort manddrab, og danskerne betalte ham mange penge og tog ham til konge. Og samme aar døde Magnus». Saa ringe indflydelse havde arvingen til England i England selv².

Adam har en meddelelse om, at Svend ved en hertug Tufs hjælp har besejret Magnus inden dennes død³. Men

¹ Adam III, 13: inter Haroldum et Svein prelium fuit omnibus diebus vite eorum.

² Anglosaxon Chronicle ed. Thorpe I, 300 f.

³ Adam III, 12, Schmeidler 152.

Svend kunde dog ikke tage det op med Harald, som før sagt; han havde en hærmagt og en flaaede, men maatte dog vende ryg. Opgav han da ikke for en tid sin sag? Det synes, som om han da med sin lille vikingehær er gaaet paa langfart; 1049 skal han med sin vikingeflaade have deltaget i kejser Heinrich 3.s angreb paa hertug Baldwin af Flandern, ved den lejlighed skal han have svoret kejseren troskabsed. Senere besøgte han endnu engang kejseren i Merseburg i paasken 1053¹.

Svend behøvede dog ikke at søge saa vidt ud som til kejseren. Adam siger, at saa ofte Svend blev besejret, tog han som flygtning sin tilflugt til kong Anund i Sverige². Steenstrup har allerede, vel efter Knyttlinga, gjort den rigtige bemærkning, at selvom sagaerne synes at skildre os forholdet mellem Svend og Harald som en gennem sytten aar stadig staaende kamp, turde dog skildringerne af alle disse søkampe høre hjemme i aarene 1048—1050 og i aarene 1060—1062, »der synes at have været en tjaarshvile, efter hvilken den norske konge paany tog kampen op»³. Det er netop ogsaa dette resultat, hvortil mit studium af Adam har ført mig. Tiden fra 1050 til slaget i Nisaa 1062 er et gab i Svend 2.s historie, et for alle kildeefterretninger om kong Svend i Danmark ganske blottet tomrum. Er det da ikke naturligt at udfylde dette tomrum med Svends gentagne meddelelser til Adam om, at han i tolv aar gjorde krigstjeneste i Sverige, var hirdmand i Sverige? Svend var, da han saa sig kongemagten i Danmark berøvet af Harald Haarderaade, ude for at finde sig en anden passende stilling i livet. Han gjorde sig til kejserens mand i 1049, men fik aabenbart intet ud deraf; saa brød han overtvært, rejste op til sin gamle

¹ Florence of Worcester ed. Thorpe I, 201, 1049: Suanus etiam rex Danorum, ut imperator illi mandaret, cum sua classe ibi affuit et ea vice fidelitatem imperatori juravit. Om Merseburgermødet staar kun i Herimanni Aug. Chron. 1053 (11. apr.): imperatore in Saxonia apud Merseburg commorante, cum rege Danorum pascha egit. Mon Germ. SS. V. 132.

² Adam II, 78: tociens Suein victus ad regem Sueonum fugiens pervenit Anundum.

³ Steenstrup, Danmarks Riges Historie I, 434—436.

ven Anund Jakob og blev hans og Sveriges hirdmand. Og her tilsmilede lykken ham da for første gang; Anund Jakob døde engang i 1050erne, og hans enke Gunhild ægtede da den unge kong Svend og bragte ham i medgift store godsbesiddelser. Derved fængsledes han endnu mere end før til Sverige, han glemte næsten helt, at han var dansk konge.

Historikerne har ofte anstillet betragtninger over Svends ægteskabelige forhold og har her fundet en tumleplads for deres skarpsindighed. Det var forstaaeligt, saalænge der endnu herskede uklarhed over den rette betragtning af kilderne, saa at man ansaa Snorre og Sakse for lige saa gode primære kilder som Adam. Mærkeligere er det, at ogsaa Schmeidler, der dog selv har bidraget saa meget til udredning af Saksers forhold til Adam, har skrevet en hel afhandling om Svends ægteskabssag, hvis resultat er, at spørgsmaalet er meget vanskeligt, maaske uløseligt¹. Ogsaa en kritisk historiker kan undertiden spekulere for meget over enkle og ligefremme kildemeddelelser. Adam har naturligvis i dette tilfælde ikke sin viden om Svends ægteskabelige forhold fra denne selv; det vilde jo ogsaa være lidet passende, om kong Svend selv havde udredet dem for Bremerklerken. Hvad Adam ved derom, har han hørt i Bremen. Først at kong Svend havde ægtet en svensk dame, som han var beslægtet med, men at han af erkebisp Adalbert blev tvunget til at skille sig fra hende, hvad der vakte hans rasende vrede mod erkebisp². Dernæst at en sendefærd fra erkebisp³ til den svenske kong Emund, i spidsen for hvilken stod Adalward, af Stenkil var blevet ført gennem de svenske bjerge til den meget fromme dronning Gunhild, som skilt fra den danske konge paa grund af slægtskab nu levede paa sine godser udenfor Danmark; i det dertil knyttede scholion meddeler Adam videre, at Gunhild var Anund Jakobs enke³.

Under sit ophold ved Svends hof har Adam imidlertid

¹ Schmeidler Hamburg 303—312: Die Ehe des Svend Estridsen. Jfr. mine bemærkninger Dansk hist. Tskr. 9 R. VII, 264.

² Adam III, 12, Schmeidler 152—153.

³ Adam III, 15 og scholion 66, Schmeidler 156—157.

ikke blot faaet kendskab til kongens mange kærlighedsforhold, som han gentagne gange beklager, men han har ogsaa lært den rigtige hofsladder at kende, idet det er blevet ham fortalt, at en af kongens elskerinder, Thore, havde forgivet kongens legitime hustru, dronning Gude¹. Denne historie har konfunderet Adam noget. I Adams vel 1074 renskrevne værk, dedikationseksemplaret til Liemar, nævnes kun Gunhild, Anund Jakobs enke, som Svends legitime hustru; men da Adam derefter arbejdede videre paa sit værk, bemærkede han, at denne historie, som han havde tilføjet i et scholie, gav dronningen navnet Gude. Maaske var da navnet Gunhild forkert; og Adam indsatte i sit arbejdseksemplar navnet Gude over Gunhild. Men ved nøjere overvejelse blev han saa opmærksom paa en kendsgerning, som Schmeidler under sine overvejelser ikke har tillagt tilstrækkelig vægt, nemlig at den dronning, som var blevet forgivet, ikke kunde være den samme som den, der var blevet skilt fra kong Svend. Derfor tilføjede Adam sit korrigerende scholion 66: »een» — nemlig af Svends legitime dronninger — »var Gunhild, Anunds enke, en anden Gude, som Thore dræbte». Adam søgte da at forene sine efterretninger ved antagelsen af, at Svend havde været to gange gift; rimeligvis vilde han have gjort klogere i helt at se bort fra sladderhistorien om Gudes død.

Det er alene fra Adam vi kan hente afgørende kendsgerninger om Svends ægteskabsforhold. Hvis man kan antage, at Snorre Sturleson har haft nogle gamle genealogier for sig, da han skrev, kan man finde Adams Gunhild bekræftet ved, at ogsaa Snorre benævner Svends dronning saaledes². Den danske overlevering kan ikke komme i betragtning, fordi den er helt sekundær, idet den har hentet sine efterretninger derom fra Adams historieværk i dettes saakaldte B-affattelse d. v. s. i den skikkelse som Adams arbejdseksemplar fik, da han efter udarbejdelsen af Liemarrenskriften havde arbejdet med det i de følgende aar indtil sin død, formentlig 1081, tilsat alle scholierne og gjort betydelige

¹ Adam scholion 72, Schmeidler 164.

² Schmeidler Hamburg 308.

rettelser og tilføjelser til selve teksten. Af Schmeidlers udredninger fristes man næsten til at tro, at det ikke er en afskrift af Adams arbejdseksemplar, men selve dette, der, efterat den for Nordtyskland særegne afskrift, C-affattelsen, var taget mellem 1085 og 1090, paa en eller anden mærkelig maade er kommet til Danmark; hvis det er en afskrift, har afskriveren ialtfald aldeles nøjagtigt afskrevet Adams arbejdsgrundskrift, saa mærkeligt det end saa ud. Sakse er ganske afhængig af Adams B-tekst; han kalder Svends dronning Gyda efter Adams overskrivning; hans »Suetico rege genita» er sikkert kun en omskrivning af Adams »a Suedia duxit uxorem», betegnende for hans afhængighed af Adam er vel ogsaa, at Sakse kalder kongens forhold til hende for et skinægteskab¹.

Adam fortæller, at dronning Gunhild modtog den bremsiske sendefærd med uhyre ære som om de var sendt fra gud og sendte erkebispemange gaver med dem². Det viser os ialtfald, at den fraskilte dronning var erkebispemange taknemlig for hans indgriben. Sandsynligst er det dog vistnok, at denne efterretning fører os tilbage til et endnu tidligere stadium, da dronningen ved sine gaver søgte at formaa erkebispemange til at tage sig af hendes sag, til at fremkalde den lovformelige skilsmisse fra kong Svend, som hun vel allerede i realiteten havde gennemført, men som endnu krævede kirkens sanktion. Det er jo ikke besynderligt, at dronning Gunhild, efter alt hvad der enstemmigt siges om kong Svends privalliv, har kunnet ønske sig fritaget for at skulle fortsætte et samliv med ham. Hans Olrik tror i sin elskelige naivitet, at kirkens forbud mod ægteskab mellem for nærbeslægtede altid har været en haard dom og en bitter sorg for dem, det gik udover³; han forstaar ikke, at den katolske kirke dermed aabnede sig en adgang til at opløse ulykkelige ægte-

¹ Saxo ed. Müller 557—558, Schmeidler Hamburg 306. Jfr. Dehio, Krit. Ausf. 72—73.

² Adam III, 15: Ea legatos cum ingenti honore quasi a Deo missos recipiens magna per eos xenia misit archiepiscopo.

³ Hans Olrik: Konge og Præstestand, I, 73—76.

skaber, og at der ogsaa i middelalderen var ulykkelige ægteskaber nok, der trængte til opløsning. Den katolske kirke, der officielt hævdede ægteskabets uopløselighed, brugte klogt de ældgamle forestillinger om, at mellem for nærbeslægtede burde ægteskab ikke finde sted, til at tillade opløsning af alle ægteskaber mellem storættede folk, hvor den ene part forlangte det, blot man kunde regne et for nært slægtskab ud. Det er muligt, at dronning Gunhild allerede havde opnaaet lovformelig skilsmisse fra kong Svend, da hun ved Adalwardsendefærdens ankomst sad blot som godsejerinde paa sine svenske godser, men det er sandsynligst, at hun da først fik lejlighed til for erkebispemange at indbringe sin skilsmissesag, som hun ønskede afgjort til fordel for sig.

Man har ad forskellige veje forsøgt at fastslaa tidspunktet for opløsningen af Svends ægteskab. Der er et pavebrev, som opfordrer den danske konge til at lyde pavens bud om skilsmisse; det siges udstedt af Clemens 2., der døde oktbr. 1047; men det er rigtignok falsk!¹ Schmeidler erkender, at der ikke er bevaret noget pavebrev om denne sag². Men han følger Dehio i et forsøg paa en tidsfæstelse, der ret slaaende viser, hvor urigtigt det er i Adams tredje bog at ville finde en fremadskridende kronologisk beretning. I slutningen af kap. 14 har Adam fortalt om Godwinsønnernes drab af hertug Bjørn, der efter Anglosaxon chronicle kan tidfæstes til 1049³. I begyndelsen af kap. 16. fortæller Adam om, hvorledes guds straf kom over svenskerne, fordi de havde afvist Adalwards færd: kongens søn Anund og hans hær omkom paa hærtog mod Amazonerne d. v. s. kvæernerne, dernæst blev Sverige hjem søgt af tørke og hungersnød. Det er altsaa et minde om Ægyptens ti plager vi her ser dukke op. Men Dehio og Schmeidler tager dette alvorligt; de ser sig om i verden og finder da, at den würzburgske krønike om aaret 1056 meddeler, at der da var hungersnød i mange egne, naturlig-

¹ Trykt Meibom Script. Rer. germ. II, 39.

² Schmeidler 153, anm. 6.

³ Schmeidler 155; Anglosax. Chronicle ed. Thorpe II, 138—140; Florent. Wigorn. ed. Thorpe I, 202.

vis i Sydtyskland, og at de islandske aarbøger under samme aar noterer, at der da var mangel paa korn i Island¹, hvad de vel kunde have noteret for næsten hvert eneste aar i de aarhundreder. Deraf slutter Dehio glat væk, at saa maa der i 1056 ogsaa have været hungersnød i Sverige, den som Adam ud fra hans helt fantastiske gammeltestamentlige tro paa guds direkte og hævnende indgriben har ladet gud tilføje landet som en straf for dets afvisning af Adalwards sendefærd. Denne har Adam omtalt i kap. 15, hvis begivenheder efter denne Schmeidlers kronologi i marginen altsaa maa være forefaldet mellem 1049 og 1056. Det mærkelige er nu, at Schmeidler selv giver os det afgørende argument til at modbevise hans egen kronologi. Adam siger om Adalward, at han var fordum vort klostres dekan, men dengang, da han var leder af sendefærd til Sverige, ordineret som biskop for det svenske folk². Blot to sider længere henne meddeler Schmeidler selv, at Adalward endnu som dekan undertegner et brev af 1060 21 apr.³ Adalwards rejse til Sverige, hvor han efter at være blevet afvist af den svenske konge førtes til Gunhild, falder da ialtfald efter 1060 21 apr., sikkert først i 1061. Det er jo nu ogsaa udelukket, at skilsmissegangen kan ligge tilbage i 1040erne, naar Svend først efter Anund Jakobs død engang i 1050erne ægtede hans enke Gunhild.

Om Svends egen virksomhed i 1050erne kan alene Adam fortælle os noget, nemlig, at han engang i aarene før 1059 sammen med hertug Bernhard af Sachsen⁴ og den kristne

¹ Dehio I, 195; Schmeidler 157 anm. 8: Das Chron. Wirziburg. meldet 1056 (SS. VI, 31): Fames multas provincias afflixit. Egestas et penuria undique prevaluit; die Ann. Islandici haben 1056 (Langebek, SS. rer. Dan. III, 44): annonae caritas.

² Adam III, 15, Schmeidler 156: quorum potissimus fuit Adalwardus senior, olim nostri claustris decanus, verum tunc Sveonum genti ordinatus episcopus.

³ Schmeidler 158, anm. 1. Brevet sættes af Schmeidler til 1059, medens det i Hamb. U B I, nr. 82 er henført til 1064. Lauritz Weibull har velvilligt meddelt mig, at det rigtige aar er 1060.

⁴ Der døde 1059. Schmeidler 165, anm. 1 foreslaar 1057.

vendiske fyrst Godskalk, der var eller maaske da blev hans svigersøn, har deltaget i et hærtog mod den slaviske stamme Circipanerne, der boede vest for Penefloden. Felttoget siges at have været sejrrigt, men førte, som Adam med beklagelse meddeler, kun til, at Circipanerne maatte betale 15000 mk., »om kristendommens udbredelse var der ikke tale, sejrherrene søgte alene bytte«. Denne begivenhed har Adam bragt paa tale overfor kong Svend, og denne var da straks villig til at indrømme ham, at det var højst beklageligt, at dette felttog ikke havde medført, at de overvundne vender blev kristnet. Kongen var saa enig med Adam i hans synspunkt, at han endog udtalte, at dengang havde man utvivlsomt haft det i sin haand at omvende venderne folk til kristendommen; naar det ikke skete, maatte grunden dertil imidlertid søges i sachsernes begærlighed. »Thi deres tankegang«, har kong Svend sagt, »er mere rettet paa at opkræve skattebetalinger end paa at omvende folkeslagene«. Denne kong Svends udtalelse giver Adam anledning til adskillige moralske betragtninger over, hvorledes sejrherrenes begærlighed og grusomhed overfor de overvundne har rejst disse til oprør, medens de, hvis de havde kristnet dem, vilde have virkelig overvundet dem¹. Det er nu et spørgsmaal, om kong Svend vilde have udtalt sig helt paa samme maade, hvis Adam havde truffet ham ikke 1068 i Skaane, men ti aar før finansieret af dronning Gunhild og i fuld vikingekampstemning ved Penefloden; da vilde kong Svend ogsaa nok have klaget over sachsernes begærlighed, men næppe saa meget paa kristendommens vegne, som fordi den gav hans egen deltagelse i felttoget mindre udbytte, end han havde ventet. Ogsaa som dronning Gunhilds velstaaende ægtemage fortsatte Svend saaledes sit vikingeliv.

Skilsmissegangen rykkede imidlertid grunden bort for hans tilværelse som svensk godsejer; intet under at han rasede mod denne erkebisp, der kaldet af hans hustru indblandede sig i hans private forhold. Han maatte imidlertid bøje sig

¹ Adam III, 22—23, Schmeidler 165—166.

for dronningens og erkebispens sammenlagte viljer, anerkende skilsmissem og engang i 1061 atter søge til sin moder i Skaane. Af hende fik han saa hjælp til endnu engang at hævde sin danske kongemagt mod Harald Haarderaade — resultatet blev Svends knusende nederlag i Nisaa 1062.

Det er her interessant et øjeblik at lytte til de skjalde, som levede samtidig med Svend, og som har ment, at han vel kunde være genstand for deres hæderskvad; skjaldene kunde han dog altid betale, selvom han led nederlag. De sang naturligvis helst om Harald, men det synes, som Svends ihærdighed og gavmildhed til slut har aftvunget dem en vis respekt. Saaledes synger Thorleik fagre: »danernes sejrige fyrste har kamplysten samlet højtpansrede skibe udenfor landet Ulf's kære søn, som opdynger høje valdynger i kampen, styrer sine smukke skibe til Götaelven, de guldindvirkede faner svæver, hvor det røde blod udøses over markerne. Svend, som blev født paa jorden i den heldigste stund, tilbød de mægtige mænd at kæmpe paa land, men Harald vilde hellere kæmpe paa skibene . . . det har jeg hørt, hvorledes den rasksindede Svend forfulgte nordmændene paa søen. . . trønderkongens hele bytte fik lov til at flyde paa det stormsvulmende Jyllands hav». Og Steinn Herdisarsøn synger om Nisaaslaget: »Ingen af de to dygtige konger brød sig om skjoldets værn, men bad mandskabet at skyde og hugge, hærene var tæt ved hinanden, baade sten og pile fløj, da klingens dryppede af det røde blod. Det sømmer sig for mig at rose krigeren» — nemlig Harald — »saaledes, at jeg ikke nedsætter den anden gavmilde fyrste, aldrig hilste to modigere helte hinanden med spyd, det er usandt, hvis nogen siger andet om kongerne. Ikke vilde danernes konge være flygtet — det sømmer sig for mig at tale sandt om den vise ætling¹ af stormænd — hvis de mænd, som holdt krigsskjold syd for havet, havde staaet krigeren godt bi, da mændene svang sværd mod hinanden»². Denne

¹ Er dette kampskjaldens ironiske omtale af kong Svends viden?

² Finnur Jonsson: Den norsk-islandske Skjaldedigtning B I, 366—367, 376—378.

meget beherskede ros og svage jævnstilling med Harald var den højeste lovprisning af vikingekongen Svend, som selv islandske skjalde, der dog ellers ikke var karrige paa smigerord overfor fyrster, kunde svinge sig op til. Medvirkende var endda at kong Svend var »den anden gavmilde fyrste».

Men saa smilede lykken anden gang til kong Svend. Trods sejren trak kong Harald sig ud af kampen med ham, skal 1064 eller 1065 endog have sluttet fred med kong Svend. Havde den gamle væringehøvding faaet et større maal for øje end denne smaa krig om Danmark, som han dog ikke engang gad være konge over? Var han blevet ked af at slaas med paven og nordmændene, var det Englands erobring, der lokkede ham? Eller var det blot hans hird, der af sin konge forlangte, at han skulde føre den til mere indbringende kampe?¹ Ialtfald faldt han ved Stanford bridge 1066, og kong Svend aandede endelig befriet op.

Det var derfor en helt anden kong Svend end den altid uheldige vikingekonge, Adam traf i Skaane 1068. Det var en mand, der nu sad som ubestridt konge i Danmark, en mand paa henved et halvthundrede aar, en høj alder for den tid som ogsaa for senere tider; men dog endnu højst ungdommelig, af en imponerende skikkelse og livskraft, en mand, der havde oplevet og set meget og havde erhvervet en stor erfaring og viden. Sikkert nok en brutal og hensynsløs mand, efter Adams mening en ægte tyrannus, en ægte verdslig fyrste, superbuss, selvtillidsfuld, som en saadan mand er, men dog overordentlig imødekommende overfor fremmede, hvem han ikke forholdt sin store viden, tværtimod gjorde en fremmed som Adam selv delagtig i². Og endelig en mand, som til fuldkommenhed havde indset, at den kongemagt, han stod i begreb med at grundlægge i Danmark, kun kunde faa fremgang, naar han helt og fuldt stillede sig i samarbejde med kirken, hvilket i det givne tilfælde vilde

¹ Edv. Bull: Det norske Folks Liv og Historie II, 98—99.

² Tyrannus kalder Adam direkte kong Svend II, 78 og III, 12, Schmeidler 136, 153; superbuss III, 18, Schmeidler 161; liberalissimus in extraneos Adam III, 545, Schmeidler 199.

sige i samarbejde med Adams egen elskede erkebisp Adalbert, forsagende og opgivende alle vikingekongens vilde veje.

Af de meddelelser hos Adam, der direkte skyldes kong Svend, kan vi danne os et sikkert begreb om omfanget af kongens viden og nu og da ogsaa om hans kløgt og tænke-maade. Kong Svend kender nøje de nordiske landes natur og folk; han har kunnet fortælle Adam om midnatssolen i Norge og Sverige¹, desuden om en ø i oceanet, der kaldes Vinland, fordi vinstokken dær er vildtvoksende, men alligevel giver den mest udmærkede vin. Hinsides denne ø findes der, sagde kong Svend, ikke beboeligt land i oceanet, men alt derudover er opfyldt af utaaelig is og umaadelig kulde². Særlig Nordsverige har kong Svend haft godt kendskab til; han har fortalt Adam, at »dær er der et folk, som plejer fra bjergegnene at drage ned paa sletlandet, de er vel smaa af skikkelse, men i kræfter og hurtighed kan svenskerne næppe maale sig med dem. Man ved ikke hvorfra de kommer, men engang om aaret eller hvert tredje aar kommer de pludseligt. Og hvis man da ikke modstaar dem med al magt, affolker de helt egnen, og saa drager de tilbage igen.» Det er sikkert nok lappernes vandringer med deres rener, kong Svend her har omtalt³. Hans viden om svenske forhold og svensk historie er meget indgaaende; han kender i virkeligheden flere svenske konger end danske⁴. Ogsaa i Vendens historie er han fra sit vikingetog dertil vel bevandret; han ved, at i slutn. af 10. aarh. var de 15 af vundernes 18 stammer omvendt til kristendommen; deres fyrster paa den tid var Mistislav og Naccon, der ogsaa kendes af Helmold og Widukind, dertil Sederich, der ellers er ukendt og vistnok en fejltagelse af Adam, da navnet næppe er slavisk. Men

¹ Adam IV, 38, Schmeidler 274—275: itaque rex Danorum cum multis aliis contestatus est hoc ibi contingere, sicut in Suedia et Norvegia et in ceteris, quae ibi sunt, insulis.

² Adam IV, 39, Schmeidler 275—276.

³ Adam IV, 25, Schmeidler 257: narravit mihi rex Danorum sepe recolendus gentem quandam etc.

⁴ Adam I, 61, Schmeidler 59.

denne tidlige kristendom gik efter Svends meddelelser til Adam til grunde i slaveropstanden 1011—1013¹.

Af højeste interesse for dansk historieforskning er det nu gennem Adam at lære at kende, hvilken viden kong Svend havde om sit eget lands og sit eget folks historie.

Om Lejrekonger eller andre sjællandske eller danske sagnkonger ved kong Svend aldeles intet, med mindre man vil antage, at han herfra har navnet paa en konge Helge, som han tidfæster til efter 891, aaret for normannernes store nederlag ved Løwen, som han synes at have kendt; men denne kong Helge knytter han ikke til Lejre og ved overhovedet kun om ham at sige de almindeligheder, der kan udledes af hans navn². Heller ikke ved han noget om, at Danmark fra ældgammel tid har været et samlet kongerige; om Roskilde siger Adam blot en passant, at denne by er danskernes kongesæde; det er muligt, at han kan have det fra kongen, men i saa fald dog sikkert kun, fordi hans moder Estrid ved sin storslaede gave til Roskilde domkirke havde sikret sig Roskildekirkens tilslutning til sønnen³.

Derimod har kong Svend vidst en hel del om den svenske kongeslæggt i Jylland; han kender kong Oluf, dennes sønner Knubbe og Gurd, og Sigtrik, hvem Hardeknud, Svends søn, der kom fra Norge, berøvede kongemagten; Adam tilføjer de bekendte ord om, at om saamange konger har regeret paa engang, eller om den ene har levet kort tid efter den anden, er usikkert; han kan meget vel have ogsaa disse ord fra Svend, der intet øjeblik har tænkt sig Danmark som et fra ældgammel tid samlet rige⁴. Noget af denne viden kan

¹ Adam II, 26, Schmeidler 86.

² Adam I, 48, Schmeidler 48: *audivi autem ex ore veracissimi regis Danorum Suein, cum nobis stipulantibus numeraret atavos suos: »post cladem» inquit »Nortmannicam Heiligonem regnasse comperi, virum populis amabilem propter iusticiam et sanctitatem suam.*

³ Adam IV, 5, Schmeidler 233: *Roscald, sedes regia Danorum.*

⁴ Adam I, 48, Schmeidler 48; Adam I, 52, Schmeidler 52—53: *aliqua vero recitavit nobis clarissimus rex Danorum ita rogantibus . . . tanti autem reges, immo tyranni Danorum, utrum simul aliqui regnaverint, an alter post alterum brevi tempore vixerit, incertum est.*

kongen have haft fra de kendte slesvigske runesten, der nævner Knubbe og Sigtrik; men ud derover har Svend alt-saa haft en yderligere viden om den svenske kongeslægt i Jylland, som han maaske kan have hentet i Sverige.

Endskønt han nu selv fortæller, at denne svenske kongeslægt blev besejret af hans egen stamfader Hardeknud, der kom fra Norge, betegner han dog disse svenske konger som sine atavi, sine forfædre. Jeg antager ikke uden gode grunde og ikke uden politisk hensigt. Det er klart, at Svends eget hjemland var Skaane; det var her, hans moder samlede gods til ham, hvoraf hun gav Roskildekirken sin gave; det var ogsaa her, Svend selv senere havde jordegods at raade over, da han kunde skænke Bremerklerken Eginio, som af erkebisp Adalbert var udnævnt til biskop i Lund, men ikke blev anerkendt dær, jordegods og bispesæde og begyndte at opføre en domkirke til ham i Dalby. Det var alt, hvad den danske konge da kunde gøre for ham; kongen havde ingen magt over præsterne i Lund; først da den af dem valgte bisp Henrik var død, kunde Eginio tage sæde i Lund¹.

Kong Svend var privat set kun en skaansk godsejer, men da han pludselig saa sig anerkendt som det hele Danmarks konge, vilde han naturligvis ogsaa gøre sine rettigheder gældende til det kongegods, der af den svenske kongeslægt var opsamlet i Jylland. Thi her var der sikkert ialtfald fra dens tid et godsomraade, der var kongens. Da vi midt i 13. aarh. faar fortegnelser over den danske konges jordbesiddelser i den saakaldte kong Valdemars jordebog, sondres der her mellem konunglev og patrimonium. Den almindelige opfattelse har været, at konunglev var krongods, patrimonium Valdemarslægten privatgods². Men Erslev har paa-vist, at kongens patrimonium næsten alene laa i Jylland og Fyen³, og konunglevlisten i kong Valdemars Jordebog viser os, at konunglevet, omend der var meget af det i Jylland,

¹ Adam IV, 8, Schmeidler 236—237. *Necrologium Lundense* ed. L. Weibull 69.

² Steenstrup: *Studier over Kong Valdemars Jordebog* 366—390.

³ Erslev: *Valdemarernes Storhedstid* 289—291.

dog overvejende laa i Sjælland og Skaane, hvor der intet patrimonium var. Det er klart, at Valdemarslægten kan ikke overvejende have haft sin slægtsejendom i Jylland; den har haft den paa Sjælland. Patrimonium maa da betyde noget helt andet end slægtsejendom, selvom kravet derpaa gaar gennem en anerkendt slægtsarv.

Patrimonium betyder nu ogsaa i middelalderlig sprogbrug ganske enkelt en godsmasse, der er henlagt under en samlet bestyrelse til et bestemt formaal. Saaledes havde allerede Gregor 1. opdelt Romerkirkens godsejendom i patrimonia, hvoraf patrimonium S. Petri var den godsmasse, der umiddelbart styredes af biskoppen i Rom. Saaledes var ogsaa den danske konges patrimonium den godsmasse, der var opsamlet som ejendom for den danske konge i Jylland, ganske som Upsala öd var godsejendom, opsamlet for den svenske konge i Upsala. Det var denne godsmasse i Jylland og Fyen kong Svend gjorde krav paa, naar han betegnede sig som en efterkommer af de svenske konger i Jylland, og dette krav anerkendte eftertiden.

I forhold til, hvad kong Svend ved om svenske konger i Jylland, er det forbløffende lidt og højst urigtigt, hvad han ved at fortælle om sine egne forfædre, der efterfulgte dem som konger i Jylland og senere i hele Danmark.

Om sin tipoldefader Gorm, Hardeknuds søn, har kong Svend intet vidst udover navnet; han tillader dermed indirekte, at Adam fremstiller ham som en grim kristenforfølger efter en dansk biskops beretning¹. Sin tipoldemoder Tyra har han ikke nævnt; selvfølgelig ved Adam da heller intet om, at hun skal have bygget Danevirke, som han overhovedet ikke nævner og som kong Svend da heller ikke har omtalt. Aldeles urigtige er de forestillinger, kong Svend 2. har om sin egen bedstefader, kong Svend 1., efter hvem han dog selv er opkaldt; han ser i ham kun den gudløse fadermorder. Enten maa da Estrid have næret et dybt had til sin fader, hvori hun har opdraget sin yngste søn, der vel var hendes

¹ Adam I, 55, 57, 59, Schmeidler 56—57.

kærlighed og stolthed, eller ogsaa har kong Svend 2. været saa aldeles uden nogen følelsesbestemt tilknytning til sin egen store slægt, at han for at opnaa den for ham vigtigste politiske fordel, tilknytningen til Bremererkebisen, gladelig har udleveret sin egen bedstefader til Adams uskaansomme omtale.

Thi den onde og sikkert urigtige beskyldning for fadermord er det første og sidste, han ved at sige om sin bedstefader; han gaar endog saavidt, at han i denne sin bedstefaders forbrydelse søger en undskyldning for sine egne uheld i vikingefærd: »dette er,» sagde han, »hvad vi hans efterkommere maa bøde for og som han selv, fadermorder som han var, sonede ved sin landflygtighed»¹. Dette er kong Svend 2.s egne ord, og man kan da ikke tvivle om, at naar Adam giver en skildring af kong Svend 1., som helt igennem gaar ud paa at fremstille ham som en af gud aldeles forladt mand, har han ogsaa her haft udtalelser af selve dattersønnen, kong Svend 2. at bygge paa.

Lauritz Weibull har allerede i sine *Kritiska Undersökningar i Nordens Historia omkring år 1000* (1911) paavist², hvor aldeles urigtig hele denne Adams skildring af den mægtige vikingekonge som en hjælpeløs flygtning, omkringirrende i verden, er, at den ikke er upaavirket af skildringen af kong Manasse i 2 krøn. kap. 33, v. 12—13, men ogsaa at det er kong Svend 2. selv, der har indstillet Adam til dette syn paa kong Svend 1. Til overflod siger Adam selv, at han blev højst forbavset over, at kong Svend 2. talte saaledes om sin bedstefader³.

Vistnok havde kong Svend 2., der i det hele efter sit liv var mere svensk end dansk paavirket, ogsaa her som naar det gjaldt den svenske kongeslægt i Jylland en svensk historisk tradition at støtte sig til. Han siger selv: den mæg-

¹ Adam II, 28, Schmeidler 87—88: De cuius fine, cum istum pronepotem suum, qui nunc i Dania regnat, Suen interrogare maluerim, velud alter Tideus crimen avi reticuit, me vero parricidium exaggerante »hoc est», inquit, »quod nos posteri luimus et quod ipse parricida suo piavit exilio».

² Lauritz Weibull: *Kritiska Undersökningar* 90—101.

³ Adam II, 34 Schmeidler 95: haec parricidae avi pericula Suein rex nobis attonitis exposuit, deinde ad Hericum victorem reflexit narrationem.

tige svenske konge Erik samlede en hær, utallig som havets sand, og med den angreb han Danmark. Svend, forladt af gud, forgæves søgende sit haab i sine afguder, blev i gentagne søkampe overvundet af ham; kong Erik erobrede Danmark og blev herre over begge kongeriger. Det er en svensk nationalistisk tradition, som kong Svend 2. har lært at kende i Sverige. Om i virkeligheden denne svenske konge Erik nogen- sinde har foretaget et hærtog til Danmark i kong Svend 1.s fraværelse derfra, faar bero paa den tillid, man vil skænke kong Svend 2.s fra Sverige hentede viden om begivenheder, der nu allerede laa hundrede aar tilbage i tiden. Efterretningen er vistnok i sin helhed lige saa urigtig som hans meddelelse om, at det var for kong Erik, at Poppo aflagde sin jernbyrd¹.

Selv kong Svend 2. kan dog ikke nægte, at efter to gange syv aars landflygtighed i Skotland — netop saa mange aar, som Jakob maatte arbejde for Lea och Rachel — blev hans bedstefader konge i Danmark, kun lader Adam det ske ved, at kong Svend 1. erkendte, at herren er gud, og at han bad gud om tilgivelse for sine synder². Som da ogsaa omgaaende blev tilstaaet ham. Thi nu viser det sig pludseligt, at kong Svend 1. i virkeligheden var den store erobrere af England³; men heller ikke nu kender kong Svend 2. noget til, at hans bedstefader var den sidste store organisator af vikingekrigen, og har ingen forestilling om, hvilken mægtig og afgørende personlighed han havde været i vikingetidens sidste opblussen. Kong Svend 2. havde ganske vist startet sig selv som viking, men han var uden forstaaelse af, hvilket organisationstal-

¹ Adam II, 30, Schmeidler 91: tunc potentissimus rex Sueonum Hericus exercitu innumerabili sicut harena maris collecto Daniam invadit, et occurrit ei Suein, derelictus a Deo, frustra sperans in ydolis suis. Multa utrinque bella navalia — sic enim ea gens configere solet — copiae Danorum omnes obtrita. Hericus rex victor obtinuit Daniam. . . . Haec nobis iunior Suein recitavit in avo suo contigisse, iusto Dei iudicio, quoniam illum dereliquit, quem pater eius bonum defensorem habuit. Adam II, 35, Schmeidler 95.

² Adam II, 38, Schmeidler 99—100: cognovit autem Suein, quod Dominus ipse est Deus, et reversus in semetipsum peccata sua pre oculis habuit penitensque oravit ad Dominum.

³ Adam II, 51, Schmeidler 112.

og organisationsarbejde der krævedes af en vikingefører i den store stil, derfor har han ikke et eneste ord til berømmelse af sin bedstefader.

For sin morbroder, kong Knud, nærer kong Svend den agtelse, som tilkommer ham som Englands kloge erobrere og hersker. Men om hans virksomhed i Danmark har kong Svend intet berettet; Adam ved om ham intet andet at sige, end at han har sendt tre engelske præster, rigtignok med tyske navne, hertil som missionsbisper, at han, da erkebisp Unwan bebrejdede ham dette, straks erkendte sin fejl og for fremtiden kun handlede efter dennes ønske, at han stadig førte en efter Adams mening uretfærdig krig mod Norges konge Olav¹, at han rejste med kejser Conrad til Rom, og at han havde fast sæde i England, idet han kun nu og da besøgte Norge og Danmark². Det eneste punkt af kong Knuds liv, som det har været kong Svend 2. af vigtighed at fremhæve for Adam, var det udmærkede forhold, hvori kong Knud efter sin lille fejltagelse stillede sig til Bremererkebispens³; derimod ved han aldeles ikke at anføre nogen kendsgerning, hvorved disse vikingekonger, kong Knud saalidt som kong Svend, skal have lagt deres interesse for det danske folk for dagen; han betragter dem alene som sig og det danske folk næsten uvedkommende fremmede magthavere, der kun har haft deres kamppolitik og styrelsen af England, deres nyerhvervede kongerige, for øje.

Denne kong Svend 2.s opfattelse af sine nærmeste forfædre saavel som hans hele viden om Danmarks historie før hans egen tid er nu af allerhøjeste interesse for os senere historiske iagttagere. Kong Svend 2.s viden om dansk historie

¹ Adam II, 52—57, 61, Schmeidler 112—117, 120—121.

² Adam II, 65, Schmeidler 125: ipse aliquando visitans Danos, aliquando vero Nortmannos, sepissime autem sedit i Anglia.

³ Adam II, 55, Schmeidler 116: Unwan . . . suos etiam legatos ad Chnud regem transmittens cum muneribus congratulatus est ei de rebus bene gestis in Anglia, sed corripuit eum de presumptione episcoporum, quos transtulit ex Anglia. Quod rex gratanter accipiens ita postmodum coniunctus est archiepiscopo, ut ex sententia eius omnia deinceps facere maluerit. Haec nobis de avunculo suo rex Danorum innotuit et de captione Gerbrandi non tacuit.

i 11. aarh. tør antages at være højdepunktet af al den viden, man da havde om Danmarks historie. Ingen mand i Danmark var dog mere interesseret end han i at have god rede derpaa, og der var dengang ingen historiker i Danmark, der kunde fortælle bedre derom end kong Svend 2. selv. Alt hvad han ikke ved, det har hans samtidige i Danmark heller ikke vidst.

Lad os heroverfor stille hele det mægtige kompleks af tilsyneladende sikker viden om Danmarks ældste historie, som vi nu opererer med og som historikerne stadig synes at kunne forøge ved deres fortsatte studier. I et helt moderne oversigtsværk over Danmarks historie¹ kan man nu faa den splinternye oplysning, at Uffe hin Spage blev født i aaret 360 e. kr., kun datoen kan den lærde historiker endnu ikke angive — men kong Svend 2. midt i 11. aarh. kendte aldeles ikke hs. kgl. højhed kronprins Uffe. Man kan da fristes til at sige, at trods al kong Svend 2.s lærdom er den for os historikere næsten mest værdifulde egenskab hos ham hans uvidenhed; den bringer lige med eet alle os historikere fra 20. aarh. ned til rimelige forestillinger om den viden, vi i det hele tør kunne tillade os at have om de tider af Danmarks historie, der ligger forud for kong Svend 2.s egen tid.

Der var dog een af sine forfædre, om hvem kong Svend 2. kunde give Adam nøjere besked, det var hans oldefader, kong Harald 1. Det var ganske vist ikke fyldige historiske oplysninger, kong Svend 2. kunde anføre om ham, men han kunde dog fortælle Adam den ene rigtige kendsgerning, at Harald kristnede danskerne. Og her tør vi med sikkerhed formode, at kong Svend har kendt indskriften paa den store Jellingesten, thi som Adam gengiver Svends ord om Harald: qui populo Danorum christianitatem primus indixit er det tydeligt nok en simpel oversættelse til latin af den store

¹ Vilh. la Cour: Det danske Folks Historie I, 301. Det ulykkelige er, at en saadan taabelighed straks gaar over i selv folkeskolens lærebøger; i F. C. Kaalund-Jørgensen og Hans Kyrre: De Danskes Vej, Danmarkshistorie for barneskolen (1930) 17, læser vi: Uffe, der var født omkring 360 e. kr., blev konge efter sin fader.

Jellingestens ord: og gjorde danerne kristne. Det er jo ogsaa bekendt, at kong Svend brugte runer til sine møntpræg¹, at hans samtid altsaa forstod at læse runerne. Denne viden fortsættes i Danmark, Sven Aggesen og Sakse har vistnok forstaaet at læse runer, og det ældste haandskrift af Skaanske Lov fra næsten samme tid er som bekendt nedskrevet i runer².

Om Harald har kong Svend 2. videre fortalt Adam, at han fyldte hele Norden med missionærer og kirker, at han blev uskyldig saaret og dræbt, og at han allerede derfor burde opnaa at kaares som helgen. Til støtte for denne tanke anførte kong Svend, at der skete kraftgerninger ved hans grav, at syge dær blev helbredet og blinde seende, og endelig at »sikkert er det, at han, kong Harald, har givet saavel vort eget folk som friserne og nordalbingerne love, som de stadig kæmper for at fastholde; i saa stor ære og respekt holdes hans minde»³.

¹ Hauberg: Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146, Det kgl. danske Vidensk. Selsk. Skr. Hist. fil. klasse, 6 R. V, 217—222.

² Lauritz Weibull: Kritiska undersökningar 7—8; Arnemagnæanske Samling Cod. 28, 8vo.

³ Adam II, 28, Schmeidler 87—89. Kong Svends egne ord i Adams tekst maa have været: Hoc est quod nos posteri luimus et quod ipse parricida suo piavit exilio. At ille noster Haroldus, qui populo Danorum christianitatem primus indixit, qui totum septentrionem predicatoribus et ecclesiis replevit, ille, inquam, innocens vulneratus et pro Christo expulsus martyrii gloria, ut spero, non carebit. . . Sunt autem qui affirmant per eum gratias sanitatum factas et tunc, cum adhuc viveret, et post mortem ad sepulcrum ejus et alia. Certissimum vero est eum tam nostro populo quam Transalbianis et Fresonum genti leges et iura constituisse, quae adhuc pro auctoritate viri servare contendunt. Dette har Paludan-Müller paavist allerede 1832 i et skolprogram fra Odense særlig under henvisning til, at nostro populo kun kan betyde det danske folk og kun være udtalt af Svend. Schmeidler lader Svends egne ord kun omfatte det første punktum Hoc — exilio, fordi han ikke kender Paludan-Müllers undersøgelse saalidt som A. D. Jørgensens bidrag til fortolkningen af samme kildested i Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 302—303 og tillæg VII. Dette kan naturligvis let tilgives Schmeidler, men aldeles usømmeligt er det, naar en 1930 udgivet ny oversættelse af Adams historieværk, besørget af cand. mag. Carsten Henrichsen, men for Det Danske Selskab til Historiske Kildeskrifters Oversættelse, hvis redaktør er dr. phil. Ellen Jørgensen, følger Schmeidler paa

Kong Svend har med sin omtale af sin oldefader kong Harald overfor Adam haft en ganske bestemt hensigt. Dengang, da han i 1068 talte med Adam, var allerede, besynderligt hastigt, den norske konge Olav Haraldson ved sit fald paa Stiklestad 1030 31. aug. blevet gjort til en national norsk helgen, st. Olav, og havde ved selve sin helgenkaarelse mægtigt styrket den norske kongemagt, der derved syntes at være traadt i et særligt nært forhold til den dengang overmægtigt store europæiske kulturmagt, den katolske kirke med paven i Rom som højeste leder. Kong Svend forstod, at for at kongemagten i Danmark skulde faa et fast grundlag, var det nødvendigt, at ogsaa den sluttede op til Romerkirken, men for at den skulde bevare sin selvstændighed, var det ligesaa nødvendigt, at ogsaa den danske kongeslægt fik en national helgenkonge. Han foreslog hertil sin oldefader kong Harald, og Adam gjorde sit bedste for, at denne tanke kunde blive virkeliggjort ved, at kong Harald blev helgenkaaret som st. Harald. Denne helgenkaaring indlod Romerkirken sig imidlertid aldeles ikke paa. Kong Svend vidste ikke og kunde naturligvis ikke tænke sig, at blandt alle hans uægtesønner var der en, maaske den vanskeligste og mindst politisk begavede, Knud, i hvis person tanken om en dansk helgenkonge 33 aar senere skulde blive virkeliggjort.

Endelig vidner kong Svends ord om sin oldefader om, at han selv har følt sig trykket af, at kong Haralds love, hele retstilstanden paa kong Haralds tid, holdtes op mod ham som en hindring mod den retstilstand i riget, han selv søgte at gennemføre, og som gik ud paa, at kongen skulde have en virkelig regeringsmagt i riget. Endog da kong Svend var død 1074, maatte hans søn Harald 3. for at blive

dette punkt og hverken i sin litteraturoversigt, der i det hele er højst mangelfuld, eller i sin anmærkning 92, anm. 3 til dette sted hos Adam nævner Paludan-Müllers afhandling, skønt jeg dog havde søgt at bevare den for glemsel ved min anmeldelse af Schmeidlers udgave i Dansk hist. Tskr. 9. R. VII, 265—266. Den eneste erkendelse af, at baade oversætter og redaktør meget vel ved, at stedet er vanskeligt, er deres anm. 3.s slutningssætning: andre hævder dog, at Svend Estridsøns ord først slutter s. 93 I. 4.

taget til konge sværge paa, at »kong Haralds love» skulde overholdes¹.

Kong Svend har paa alle maader søgt at bibringe Adam et indtryk af, at han som dansk konge i lighed med sin oldefader fremfor alt ønskede at virke for kristenmissionens fremgang, ligesom kristendommen blev vidt udbredt i Sverige i hans kære ven kong Anund Jakobs tid, hvem Adam netop derfor titulerer christianissimus rex². Ejendommeligt for Svend er herved hans tilbøjelighed til at fremhæve de nordiske martyrs store lidelser og store antal. Der var en missionær Erik i Nordsverige, som fik hovedet skaaret af; der var en mand Alward, der levede som hemmelig kristen i Norge, og som blev dræbt, da han vilde beskytte en fjende af sig; ved hans grav sker der nu store kraftgerninger³. Og særlig giver omtalen af den store vendiske opstand mod kristendommen i 1011—1013 Svend, »den minddeværdige konge, som i sin hukommelse bevarede, hvad der var sket hos de barbariske folk, som om det var nedskrevet», som Adam siger, foranledning til at fortælle frygtelige ting om de martyrier, de kristne præster hos venderne da maatte udstaa. 60 præster fra Oldenburg blev underkastet den tortur, at først blev der gjort et indsnit i form af et kors i deres hovedhud, dernæst blev hjerneskallen slaaet ind paa dem med et jern, og endelig blev disse gudsbekendere med bagbundne hænder slæbt om fra den ene venderstamme til den anden, piskede eller paa anden maade pinte, indtil de efterhaanden faldt døde om. Denne historie, der synes at have tiltalt vikingekongens livlige fantasi, hvis den ikke er udsprunget deraf, er dog faldet selv Adam noget for brystet; thi han tilføjer: der huskes mange begivenheder af denne art, som da fandt sted i de forskellige vendiske provinser, men

¹ Jørgen Olrik: Harald Hens Love Dansk hist. Tskr. 7 R. II, 177—199.

² Adam II, 73, Schmeidler 134: Sub quo iunior Svein, filius Wolf, militavit in Sueonia 12 annis, qui retulit nobis Jacobo regnante christianitatem late in Sueonia diffusam esse. Adam III, 15, Schmeidler 155.

³ Adam III, 54, Schmeidler 199: igitur et ea, quae diximus vel adhuc sumus dieturi de barbaris, omnia relatu illius viri cognovimus.

som, fordi de ikke er optegnede i skrift, nu anses for fabler. Den heri udtrykte tvivl har maaske Adam endog delt og ladet komme til orde, thi han fortsætter: men da jeg nu videre vilde udspørge kongen om disse ting, sagde han til mig: »hør op med at spørge, min søn. Saa mange martyrer har vi her i Danmark og i Venden, at de næppe kan finde plads til omtale i en hel bog»¹. Var det Adams paatænkte bog, kongen sigtede til? Og skulde maaske omtalen af de mange martyrer i Danmark og Venden tjene til at styrke i Adams sind Danmarks rimelige krav paa blot een helgen, men saa ogsaa en kongelig, kong Harald?

I sammenhæng med beretningen om de to martyrer i Nordsverige og Norge fortæller Adam nu i forbigaaende, at kong Svend ogsaa selv havde udbredt kristendommen vidt og bredt til alle nordiske folk. Det har kongen naturligvis fortalt ham, men sandt at sige findes der iøvrigt ikke i hele Adams værk nogen meddelelse om, hvad disse kong Svends missionærer da har udrettet². Overfor denne tavshed er det interessant at fremhæve en ejendommelig beretning, som kong Svend har givet Adam om et missionsværk, hvori han havde haft del. Under omtalen af Kurland siger Adam, at dær er der nu en kristen kirke, som er blevet bygget af en købmand, hvis værk den danske konge havde ydet store gaver til. Her har nu vistnok Svend i sin iver for engang at kunne nævne for Adam et resultat af sin missionsvirksomhed grebet fejl. Thi efter Adams opfattelse skulde kristendommen vel skride frem, men det skulde rigtignok være ved præsters mission, ikke ved købmænds. Derfor tilføjer Adam ogsaa med et skuldertræk: ipse rex gaudens in Domino recitavit mihi hanc cantilenam³.

¹ Adam II, 43; Schmeidler 103—104: Cessa, inquit, fili. Tantos habemus in Dania vel Sclavania martyros, ut vix possint libro comprehendi.

² Adam III, 54, Schmeidler 198—199: Christianitas ab illo Svein rege in exteris nationes longe lateque diffusa est.

³ Adam IV, 16, Schmeidler 244: una ibi nunc est facta ecclesia, cuiusdam studio negotiatoris, quem rex Danorum multis ad hoc illexit muneribus. Ipse rex gaudens in Domino recitavit mihi hanc cantilenam.

Der er for os den store vanskelighed ved læsningen af middelalderlige skrifter, at vi som regel er nødt til at tage dem helt alvorligt i alle og enhver af deres sætninger; vi savner ofte betingelser for at forstaa, naar en vending har skullet fremkalde latter eller smil hos den samtidige, middelalderlige læser, det er os ofte vanskeligt at forstaa den fine ironi, der kan have ligget i en vending eller en ordstilling. Dog tror jeg, at her har vi et saadant tilfælde; Adams ord maa vistnok oversættes: denne vise kvad kongen for mig, selv glædende sig i herren, og betyde, at Adam kun ironisk betragtede denne sejr for kristendommen, som kongen mente at have vundet ved en købmands hjælp.

Et andet sted, der vistnok bør betragtes paa samme maade, er det, hvor Adam omtaler, at selve erkebisp Adalbert paatænkte en missionsrejse til de nordiske lande, men at han lod sig afholde derfra, fordi den danske konge forestillede ham, at de barbariske folk lettere lod sig omvende ved mænd, der talte deres sprog og kendte deres sæder og skikke end ved dem, der var ukyndige deri; derfor skulde han hellere end selv forsøge at missionere give rigelige midler til dem, som var egnet til at prædike guds ord hos hedningerne. Dette virkelig kloge raad har vistnok ikke behaget Adam, der sikkert gerne havde set sin elskede erkebisp som personlig missionær. Sit mishag viser han efter min formening derved, at han alene paa dette sted betegner kong Svend som orthodoxus rex, den rettroende konge, medens han ellers overalt, hvor han ikke netop føler sig i taknemlighedsgæld til Svend for positive oplysninger, betegner ham som tyrannus, hvormed i den augustinske sprogbrug betegnes den konge, der trods alt ikke hører guds rige til. Naar vi betænker, at Adam formentlig har anset ogsaa selve erkebisp Adalbert for i sit endeligt fortabt for guds rige, er der intet mærkeligt i, at ogsaa kong Svend trods al venlighed og alle anstrengelser for at vise sig for Adam som en kristen konge, dog alt i alt har syntes ham en tyrannus, en vikingekonge, saa at han kun ironisk bruger udtrykket orthodoxus rex om ham¹.

¹ Orthodoxus rex kalder Adam kun dette eneste sted kong Svend, i sin

De anskuelser, Adam selv nærede om Adalbert og Svend, kom imidlertid først senere frem i hans frimodige og højst selvstændige skrift. I 1068 var det for ham som Bremerbispens udsendning først og fremmest vigtigt at fastslaa, at Svend var en ivrig ven af kristendommen og af Bremerkirken. Svend selv var yderst villig til at give ham materiale til underbyggelse af denne opfattelse; allerede hans egen uforbeholdne beretning om hans fangenskab hos erkebisp Alebrand gav udtryk for hans beundring for Bremens og dets erkebispens magt og rigdom. Adam noterer ydermere med tilfredsstillelse, at kong Svend selv med billigelse har fortalt, at den af den engelske erkebisp Ailnoth ordinerede og af kong Knud afsendte bisp Gerbrand paa rejsen til Danmark blev fanget af den bremiske erkebisp Unwan og tvunget til at aflægge troskabsed til Bremen¹. I alle Svends udtalelser laa for Adam en utvivlsom tilkendegivelse fra Svends side af, at Danmark under ham som konge vilde slutte op som et led i den bremiske kirkeprovins. Men dette var jo ogsaa netop det afgørende indtryk, som Svend med alle sine mangfoldige fortællinger om allehaande ting maatte ønske, at Adam bragte med hjem til Bremen; han maatte dær kunne forsikre, at Svend virkelig var oprigtig ven af Bremerkirken. Efter skilsmissegangen og efter nederlaget i Nisaa 1062 havde Svend endelig indset, at som vikingekonge var det ham ikke muligt at hævde sig. Hans kloge moder Estrid viste ham da vistnok ny vej, idet hun ved at skænke de 50 bol jord i Gøngeherred til Roskildeskirken og ved at paabegynde opførelsen af en stenkirke i Roskilde i stedet for den gamle trækirke skaffede

store og senere tilføjelse til 3. bog, III, 72, Schmeidler 220. Alle andre karakteriseringer af Svend hos Adam gælder, bortset fra tyrannus og superbus, jfr. ovfr. 83 anm. 2, kun hans viden: veracissimus Adam I, 48, III, 23, Schmeidler 48, 166; prudentissimus Adam II, 38, III, 72, Schmeidler 99, 220; litterarum eruditus Adam III, 54 Schmeidler 199; scientissimus Adam IV, 21, Schmeidler 250. Adams ironi er dog tydelig nok i III, 57, Schmeidler 203, hvor han kalder den bedrageriske forvalter af de fattiges midler, selve domprovsten i Bremen, for fidelis dispensator et prudens, og siger, at erkebispens sanctissimi vicarii huserede i erkebispedømmet som ulve.

¹ Adam II, 55, Schmeidler 116.

sig og sin søn en ven i den mægtige Roskildebisp Vilhelm¹. Svend fulgte, klog som han var, hendes raad. Han var dengang henved 50 aar; havets saltsprøjt og kampens tilfældighed smagte ham vel knapt saa godt som før; han saa, at der i forbundet med den bremiske kirke var en stor fremtid for ham som dansk konge. Kirken trængte i Danmark til som i de andre europæiske lande at have en verdslig øvrighedsmagt, den til enhver tid kunde henvende sig til, faa sine særrettigheder bekræftet af og bringe i anvendelse, naar landets stormænd nægtede kirken lydighed. Svend besluttede sig til at opgive fjendskabet med Adalbert over skilsmissen for at vinde Bremerkirkens hjælp til opbyggelsen af en dansk kongemagt. Da Adam 1068 kom til Skaane, mødte han en kong Svend, der havde strøget vikingekongen af sig, og som var alene betænkt paa at give Bremerklerken det indtryk, at han altid havde søgt at bruge sin kongemagt til kristendommens og kirkens fremme, og altid havde været og særlig nu var mægtig nok til at kunne yde den betydelige tjenester. Det er ikke mærkeligt, at Adam kom tilbage fra sin rejse til Skaane med den forestilling, at den danske konge altid havde været den samme, som han syntes i 1068, at han derfor, fremmed for Nordens historie som han er, formoder, at som Svend tænkte 1068, saaledes havde han ogsaa handlet tyve eller tredive aar tidligere.

Deri tager Adam imidlertid aldeles fejl, og det er hans urigtige antagelse af et tidligere samarbejde mellem Svend og Adalbert og de antydninger deraf, han anbringer et par steder i sit værk, der har givet anledning til en kronologi hos de ældre historikere, der lægger saavel skilsmissesagen som samarbejdet mellem Svend og Adalbert langt tidligere end rigtigt. Udgangspunktet for disse kombinationer er fælles: det er efter Adams fremstilling klart, at det politiske samarbejde mellem konge og erkebisp resulterer i et politisk samarbejde mellem konge, erkebisp og kejser. Dehio og efter ham Schmeidler tager til udgangspunkt, at samarbejdet mellem konge og kejser tog sin begyndelse i Merseburg 1053,

¹ Chron. Rosk. ed Gertz: Script. Min. I, 21.

skønt det ikke er muligt at se, hvad der dengang skal have været dette samarbejdes politiske formaal; men altsaa maa fredsmødet i Slesvig mellem konge og erkebisp ligge forud derfor, i 1052–53, skilsmissesagen atter forud derfor, dog efter Dehios mening efter 1051, og endda skal kong Svend allerede 1048 have mødt kejser Heinrich 3. i Bremen¹. A. D. Jørgensen, Steenstrup og Hans Olrik mener, at samarbejdet mellem konge og kejser allerede viser sig ved det fælles felttog mod grev Baldwin af Flandern 1049, dette forudsætter et Bremermøde mellem konge og kejser 1048, og at fredsmødet mellem erkebisp og konge i Slesvig maa lægges saa langt tilbage som til 1047; forud ligger atter skilsmissesagen². Al denne kronologi er imidlertid ganske uholdbar, den hviler alene paa en aldeles skødesløs bemærkning af Adam om, at naar Adalbert fik kejser Heinrich 3. til at komme til Bremen 1048, var det enten for at han skulde besigtige Lesum eller for at indbyde den danske konge til en samtale³; Adam har aldeles ikke sagt, at den danske konge kom, men har blot lagt et motiv hos erkebispens, der var rimeligt i de sidste aar af 1060erne, tilbage til tyve aar før.

Man maa her følge Adams egen kronologi. I III, 17 har han fortalt om det brev, som pave Alexander 1065 sendte til den norske kong Harald. Derefter fortsætter han i kap. 18.: efter at dette var sket i Norge, anstrengte erkebispens sig for at forsone den danske konge, som han tidligere havde fornærmet ved skilsmissesagen. Snart kom han da til Slesvig, hvor han gav eksempel paa den storslaaede gavmildhed, han viste overfor alle. Dær blev han let bekendt med og forsonet med den overmodige konge og stræbte med sine gaver og gæstebud at vise, at den erkebiskoppelige

¹ Dehio I, 229, jfr. særlig Krit. Ausföhrungen nr. XXI, 73. Schmeidler særlig de kronologiske marginalnoter 161–162 til Adam III, 18.

² A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 627–628, 644–646; Steenstrup: Danm. Rig. Hist. I, 429–430; Hans Olrik: Konge og Præstestand I, 72–77.

³ Adam III, 7, Schmeidler 148: post haec imperatorem ab Italia revertentem archiepiscopus noster fertur Bremam vocasse, occasione data, qui Lismonam visere deberet v. Iregem Danorum invitare ad colloquium. Jfr. Adam III, 21, Schmeidler 164.

magt strakte videre end kongelig rigdom. Til bekræftelse af fredsforbundet endte man, som det er skik hos barbarerne, med gensidige middage otte dage i træk. Dær blev der truffet aftale om mange kirkelige ting, dær raadsloges om den fredstilstand, der burde herske hos de kristne, og om hedningernes omvendelse. Med glæde hjemvendt overtalte erkebispens kejseren til et møde med den danske konge i Sachsen for oprettelse af et venskabsforbund. Mødet mellem Adalbert og Svend i Slesvig kan derfor tidligst henføres til 1065 eller snarere til 1066; i sidste fald har Adam været et øjenvidne til de festligheder, der fulgte dermed, hvad det ogsaa efter hans beretning derom synes rimeligt at antage. Det møde mellem konge og kejser, der i samme kapitel omtales, kan da ikke være andet end mødet mellem Svend 2. og Heinrich 4. i Lüneburg 1071, som Adam senere omtaler som den berømte samtale mellem kejseren og den danske konge til den sachsiske hertugs skade, hvorved der sluttedes forbund mellem disse mod de sachsiske hertuger, der ogsaa var Adalberts dødsfjender¹. Et tidligere møde af denne art og i denne hensigt mellem konge og kejser, saaledes i Bremen 1048, er kun historikernes kronologiske hjernesvind.

Kong Svend døde 1074 28 apr. Da halvtreds aar senere Ailnoth skrev kirkens store festskrift om hans søn Knud, vidste han intet andet eller mere at sige om helgenfaderen end det, der efter det bedste augustinske program kunde siges om enhver rex justus². Ligesaa uvidende om kong Svend er Roskildekronikens forfatter³, og da hundrede aar

¹ Adam III, 18, Schmeidler 161—162; Adam III, 60, Schmeidler 206. At Heinrich 4. her som Adam III, 28, Schmeidler 171 af Adam tituleres cesar, skønt han først 1084 blev kronet til kejser, kan ikke forvirre os. Det er Adams helt diocletiansk rigtige brug af cesartitelen for den tyske konge, der har krav paa engang at blive kronet til romersk kejser, hvorimod han følger rigtigt for Heinrich 3., da dennes besøg i Bremen 1048 omtales Adam III, 8, Schmeidler 148, bruger titelen imperator, kronet kejser.

² Curt Weibull: Saxoforskning 64—65. Ailnoth kender Nisaaslaget, men lader det blive udkæmpet mellem Svend og Harald Haarfager, Gertz Vitæ Sanctorum 85—90. Florence of Worcester har samme fejl ed. Thorpe I, 200.

³ Gertz Script. Min. I, 22—23. Dog er det af interesse, at Roskildekroniken lader Svend efter et stort nederlag mod Magnus flygte til Skaane,

senere Sven Aggesen og Sakse skulde skrive om kong Svend, var der ingen af dem, der vidste noget som helst positivt om ham udover hvad der kunde læses hos Adam. Derfor overlod Sven Aggesen med en kompliment tegningen af ham til Sakse, der ikke kunde gøre andet end at brede sig mere end sædvanligt over Absalons ligegyldige meddelelse om Aslaks heltemod i Nisaaslaget og de kirkelige vandresagn om en klerks dumhed og det rette forhold mellem en bisp og en konge¹. Lidt anderledes er det med Knytlingasaga, der dels fra skjaldekvad, dels fra Knudssagaen, og endelig muligvis fra Knytlingasagas og Sakses fælles skriftlige kilde har bevaret et og andet træk, særlig om Svends kampe med Magnus og Harald i 1040erne og Nisaaslaget; her siger ogsaa Knytlingas forfatter, at det var som følge af sine nederlag i kampene i 1040erne, at Svend søgte til Sverige².

Paa baggrund af denne senere danske traditions fuldstændige uvidenhed om kong Svends liv er det, at jeg her har forsøgt at give en skildring deraf, uddraget saa at sige alene af den eneste virkelige kilde dertil, Adam af Bremen, fordi de enkle hovedtræk i kong Svends biografi ved historikernes ihærdige arbejde gennem et aarhundrede er blevet overgroet indtil ukendelighed af deres lærde kombinationers ukrudt. Dette rydningsarbejde var et nødvendigt forarbejde for fremstillingen i min Danmarkshistorie³; thi denne voldsomme forandring i opfattelsen af kong Svends liv maatte naturligvis faa sin store indflydelse ogsaa paa fremstillingen af kong Svends kongegerning og bliver derigennem i det hele afgørende for vor opfattelse af kongemagtens stilling i Danmark i 11. aarh.

hvorfra han vilde flygte videre til Sverige, da efterretningen om Magnus død naaede ham.

¹ Sven Aggesen Gertz: Script. Min. I, 124—125. Saxo ed. Müller 547—568.

² Knytlingasaga ed. Carl af Petersens og Emil Olson 55—64.

³ Erik Arup: Danmarks Historie (1925) I, 165—177.

Erik Arup.